

ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Επίδραση της οικονομικής κρίσης στο έργο των παιδαγωγών της προσχολικής
αγωγής

Πολυξένη Τριανταφύλλου
Σοφία Βασιλειάδου

Επιβλέπουσα: Σοφία Αναστασίου, Επικ. Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην
Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Ιωάννινα, 2020

ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Επίδραση της οικονομικής κρίσης στο έργο των παιδαγωγών της προσχολικής αγωγής

Πολυξένη Τριανταφύλλου

Σοφία Βασιλειάδου

Επιβλέπουσα: Δρ. Σοφία Αναστασίου,

Επικ. Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Ιωάννινα, 2020

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Ιωάννινα, Δεκέμβριος 2020

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Δρ. Αναστασίου Σοφία, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΤΑΦΠΠΗ

2. Μέλος επιτροπής

Δρ. Νούσια Αλεξάνδρα, Πανεπιστημιακή Υπότροφος, ΤΑΦΠΠΗ

3. Μέλος επιτροπής

Δρ. Κανελλοπούλου Ελένη, Πανεπιστημιακή Υπότροφος, ΤΑΦΠΠΗ

Η Πρόεδρος του Τμήματος

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Πολυξένη Τριανταφύλλου

Υπογραφή

Σοφία Βασιλειάδου

Υπογραφή

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της επίδρασης της οικονομικής κρίσης στο έργο των παιδαγωγών της προσχολικής αγωγής. Αναδεικνύεται η σημαντικότητα της προσχολικής εκπαίδευσης και ο κρίσιμος ρόλος των παιδαγωγών, καθώς και η ιδιαίτερη σημασία της πρώιμης παιδικής ηλικίας σχετικά με την επικοινωνιακή, τη συναισθηματική και την κοινωνική ένταξη των παιδιών.

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα έχει επηρεάσει την εκπαίδευση. Προκειμένου να εξαλειφθεί κάθε φαινόμενο περιθωριοποίησης των μειονεκτούντων μαθητών, επεξηγείται και η συμβολή της αντισταθμιστικής αγωγής η οποία περιορίζει τις ανισότητες.

Η μεθοδολογία της έρευνας βασίστηκε σε ερωτηματολόγιο το οποίο ελέγχθηκε μέσω πιλοτικής έρευνας. Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκε η περιγραφική στατιστική, με σκοπό να παρατεθούν στοιχεία που αφορούν στη σχέση εισοδήματος με το οικονομικό υπόβαθρο και την περιοχή στην οποία εργάζονται οι παιδαγωγοί, ενώ εξετάστηκαν και τα οφέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης. Τέλος, συγκεντρώθηκαν πληροφορίες σχετικά με την επίδραση του COVID-19 στις κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών.

Abstract

The purpose of this study is to highlight the impact of the financial crisis on the work of preschool educators. The importance of pre-school education and the critical role of educators are highlighted, as well as the special importance of early childhood in relation to the communication, emotional and social integration of children.

The economic crisis in Greece has affected education. In order to eliminate any phenomenon of marginalization of disadvantaged children, the contribution of compensatory education, which reduces inequalities, is explained.

The research methodology was based on a questionnaire which was tested through a pilot survey. In addition, descriptive statistics were used to provide data on the relationship between income and financial background and the area in which teachers work, while examining the benefits of local government. Finally, information was gathered on the impact of COVID-19 on children's social skills.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	6
Abstract	7
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	8
Κεφάλαιο 1: Η σημαντικότητα της προσχολικής εκπαίδευσης και ο κρίσιμος ρόλος των παιδαγωγών προσχολικής αγωγής	10
1.1 Εισαγωγή.....	10
1.2 Ορισμοί.....	11
1.3 Η σημαντικότητα της προσχολικής εκπαίδευσης και ο ρόλος των παιδαγωγών προσχολικής εκπαίδευσης.....	13
1.4 Η θέση της προσχολικής αγωγής στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	17
1.5 Οικονομική κρίση και εκπαίδευση στην Ευρώπη.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	22
2.1. Η προσχολική αγωγή στην Ελλάδα	22
2.2. Οικονομική κρίση και προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Κοινωνικές ανισότητες στην εκπαίδευση.....	27
3.1. Κοινωνική προέλευση και σχολική επίδοση.....	27
3.2. Αντισταθμιστική προσχολική αγωγή	30
3.3. Έρευνες που υποστηρίζουν τα οφέλη των προγραμμάτων προσχολικής εκπαίδευσης.....	33
Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία Έρευνας	39
4.1 Ο Σκοπός της έρευνας.....	39
4.2 Μεθοδολογικό πλαίσιο και Δειγματοληπτική Τεχνική.....	39
4.4 Σύνταξη του ερωτηματολογίου	40
Κεφάλαιο 5: Αποτελέσματα Έρευνας	41

5.1 Δημογραφικά Στοιχεία	41
5.2 Περιγραφική Στατιστική	46
Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα - Συζήτηση.....	67
Βιβλιογραφία	69
Παράρτημα.....	72
Α. Ερωτηματολόγιο.....	72

Κεφάλαιο 1. Η σημαντικότητα της προσχολικής εκπαίδευσης και ο ρόλος των παιδαγωγών προσχολικής αγωγής

1.1 Εισαγωγή

Η πρώιμη παιδική ηλικία θεωρείται η πιο σημαντική φάση ανάπτυξης του ατόμου, κατά την οποία παρατηρούνται πολλές δυναμικές αναπτυξιακές αλλαγές στον τομέα της σωματικής, κοινωνικής, συναισθηματικής, ηθικής, γνωστικής και επικοινωνιακής του πορείας. Η εκπαίδευση και η φροντίδα κατά την πρώιμη παιδική ηλικία μπορούν να θέσουν τα θεμέλια για επιτυχία στη μετέπειτα ζωή του ατόμου σε επίπεδο μόρφωσης, ευημερίας, απασχολησιμότητας και κοινωνικής ένταξης. Η διαδικασία της σταδιακής απομάκρυνσης από την οικογένεια με σκοπό την εισαγωγή του παιδιού σε παιδαγωγικούς και σχολικούς φορείς πραγματοποιείται από πολύ νωρίς, ενώ, σύμφωνα με έρευνες, η ένταξη αυτή βελτιώνει τις κοινωνικές δεξιότητες του παιδιού, ελαχιστοποιώντας πιθανά προβλήματα συμπεριφοράς που ενδέχεται να προκύψουν στο μέλλον.

Σύμφωνα με τη θεωρία του Jean Piaget, τα παιδιά διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία, αλληλεπιδρώντας με τον κόσμο γύρω τους, προσθέτοντας συνεχώς νέες γνώσεις, ενώ προσαρμόζουν ιδέες που είχαν προηγουμένως κρατήσει για να φιλοξενήσουν νέες πληροφορίες. Η νοημοσύνη είναι κάτι που μεγαλώνει και αναπτύσσεται μέσω μιας σειράς σταδίων, τα οποία συντελούν στην ομαλή ψυχοκοινωνική ένταξη του παιδιού, μέσω βασικών αντανάκλαστικών, αισθήσεων και κινητικών αποκρίσεων.

Τα παιδιά, εκφράζουν από νωρίς την ανάγκη να αναπτύξουν κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες σε ένα πλαίσιο συνύπαρξης και συνεισφοράς, ενώ καθετί που βλέπουν, που αγγίζουν και που συναισθάνονται, συνιστά μια ευκαιρία μάθησης. Η προσχολική εκπαίδευση είναι μια ευκαιρία για να βρίσκονται σε ένα δομημένο περιβάλλον με παιδαγωγούς και ομάδες παιδιών, όπου θα μάθουν να μοιράζονται και να ακολουθούν οδηγίες, να σηκώνουν το χέρι τους όταν θέλουν να κάνουν μια ερώτηση, να μάθουν πώς να συμβιβάζονται, να σέβονται τους άλλους και να επιλύουν προβλήματα. Κάθε παιδί πρέπει να έχει τέτοιου είδους ομαδική εμπειρία πριν ξεκινήσει το σχολείο, η οποία θα το βοηθήσει να αποκτήσει την αίσθηση του εαυτού του, να εξερευνήσει, να παίξει με τους συνομηλίκους του και να χτίσει την αυτοεκτίμησή του.

1.2 Ορισμοί

Με τον όρο εκπαίδευση, ορίζεται η διαδικασία διευκόλυνσης της μάθησης ή η απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων, αξιών, πεποιθήσεων και συνηθειών, καθώς και οποιαδήποτε εμπειρία έχει διαμορφωτική επίδραση στον τρόπο με τον οποίο κάποιος σκέφτεται, αισθάνεται ή πράττει (Πασχαλίδης et al, 2010). Οι εκπαιδευτικές μέθοδοι περιλαμβάνουν τη διδασκαλία, την κατάρτιση, την αφήγηση, τη συζήτηση και την κατευθυνόμενη έρευνα. Η εκπαίδευση πραγματοποιείται συχνά υπό την καθοδήγηση των παιδαγωγών, ενώ μπορεί να πραγματοποιηθεί σε τυπικά ή ανεπίσημα περιβάλλοντα, έχοντας ως στόχο τη θετική αλλαγή στην ανθρώπινη ζωή και συμπεριφορά. Επιπλέον, φέρνει μια φυσική και διαρκή αλλαγή στη συλλογιστική ικανότητα ενός ατόμου να επιτύχει τον επιδιωκόμενο στόχο, διακρίνοντας τη διαφορά μεταξύ σωστού και λάθους.

Μπορούμε να διακρίνουμε το θεσμό της εκπαίδευσης σε τρεις κατηγορίες: την άτυπη, τη μη τυπική και την τυπική εκπαίδευση.

A) Τυπική εκπαίδευση

Είναι το ιεραρχικά δομημένο, χρονολογικά εκπαιδευτικό σύστημα, που λειτουργεί από το δημοτικό σχολείο έως το πανεπιστήμιο και περιλαμβάνει, εκτός από τις γενικές ακαδημαϊκές σπουδές, μια ποικιλία εξειδικευμένων προγραμμάτων και ιδρυμάτων για τεχνική και επαγγελματική κατάρτιση πλήρους απασχόλησης (Παγγέ et al, 2005).

B) Άτυπη εκπαίδευση

Η πραγματικά δια βίου διαδικασία με την οποία κάθε άτομο αποκτά στάσεις, αξίες, δεξιότητες και γνώσεις από την καθημερινή εμπειρία και τις εκπαιδευτικές επιρροές και πόρους στο περιβάλλον του - από την οικογένεια και τους γείτονες, από την εργασία και το παιχνίδι, από την αγορά, τη βιβλιοθήκη και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (Παγγέ et al, 2005).

Γ) Μη τυπική εκπαίδευση

Ορίζεται κάθε οργανωμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα εκτός του καθιερωμένου επίσημου συστήματος, είτε λειτουργεί ξεχωριστά είτε ως σημαντικό χαρακτηριστικό κάποιου ευρύτερου έργου, που προορίζεται να εξυπηρετήσει τα παιδιά και να επιτελέσει μαθησιακούς στόχους (Παγγέ et al, 2005).

Η διάκριση που γίνεται είναι σε μεγάλο βαθμό διοικητική. Η επίσημη εκπαίδευση συνδέεται με σχολεία και ιδρύματα κατάρτισης, μη τυπική με κοινοτικές ομάδες και άλλους οργανισμούς, ενώ η μη τυπική καλύπτει ό,τι απομένει, π.χ. αλληλεπιδράσεις με φίλους, συγγενείς και συνεργάτες. Ως παιδαγωγός ορίζεται το άτομο που είναι υπεύθυνο για την διαπαιδαγώγηση σε ένα ανθρωπιστικό σύστημα αξιών: αλληλεγγύης, σεβασμού, κοινωνικής δικαιοσύνης και πνευματικής ελευθερίας. Ο παιδαγωγός επικεντρώνεται στην σωματική, κοινωνική, συναισθηματική και γνωστική ανάπτυξη των παιδιών, μέσω δραστηριοτήτων και μαθημάτων, ενώ παράλληλα ανταποκρίνεται στις εκάστοτε ανάγκες τους, δίνοντας λύσεις σε ενδεχόμενα προβλήματα. Ακόμη, είναι εκείνος που θα φροντίσει για την παροχή ενός ασφαλούς και υγιεινού περιβάλλοντος στα παιδιά, προωθώντας συγχρόνως τη μάθηση, την καθοδήγηση, τη συνεργασία και ενισχύοντας την αυτοεκτίμηση και την αυτοαντίληψή τους. Προϋπόθεση, βέβαια, όλων των παραπάνω, αποτελεί η αγάπη για τα παιδιά, ο σεβασμός, η υπομονή και η δημιουργική απασχόληση μαζί τους. Ακόμα, αρμοδιότητα ενός παιδαγωγού είναι να γνωρίζει ότι τα όρια και οι κανόνες συντελούν στη διαμόρφωση σταθερών χαρακτήρων οι οποίοι θα αντιμετωπίσουν με ασφάλεια και σιγουριά τον κοινωνικό περίγυρο (Παγγέ et al, 2005).

Ως μονάδα προσχολικής αγωγής, κατανοείται ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα ή ένας χώρος μάθησης που προσφέρει την προσχολική εκπαίδευση στα παιδιά πριν ξεκινήσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση στο δημοτικό σχολείο. Μπορεί να λειτουργεί δημόσια ή ιδιωτικά και ενδέχεται να επιδοτείται από δημόσια κεφάλαια.

Σε βρεφικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς υπάρχει δυνατότητα εγγραφής βρεφών από 2 μηνών, υπό προϋποθέσεις, έως την ηλικία εγγραφής τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση (από 4 ετών).

Οι παιδικοί σταθμοί φιλοξενούν παιδιά από 2,5 ετών. Επίσης, προσχολική αγωγή παρέχουν τα ιδιωτικά και δημόσια νηπιαγωγεία.

Στόχος των προσχολικών μονάδων αγωγής και εκπαίδευσης, είναι να συμβάλλουν στη σωματική και ψυχική ανάπτυξη των παιδιών, βοηθώντας στην ομαλή τους μετάβαση από το οικογενειακό στο σχολικό περιβάλλον. Τα μικρά παιδιά αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες, κοινωνικοποιούνται μέσω της συνεργασίας με τους συνομηλίκους τους, ενώ ενισχύουν την αυτοπεποίθηση και τη δημιουργικότητά τους.

Παρ' όλο που επικρατεί η άποψη πως η ηλικία δεν αποτελεί δεσμευτικό παράγοντα ως προς τη μάθηση, αξίζει να σημειωθεί ότι η πιο παραγωγική περίοδος συνδέεται με τα πρώτα χρόνια της ζωής του ατόμου, όπου αυξάνεται και ο δείκτης νοημοσύνης του (Brown et al, 2012).

1.3 Η σημαντικότητα της προσχολικής εκπαίδευσης και ο κρίσιμος ρόλος των παιδαγωγών προσχολικής εκπαίδευσης

Η είσοδος των παιδιών στο θεσμό της προσχολικής εκπαίδευσης είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς μαθαίνουν για πρώτη φορά πώς να αλληλοεπιδρούν με άλλους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων των συνομηλίκων, των παιδαγωγών και των γονέων, ενώ αρχίζουν να αναπτύσσουν ενδιαφέροντα τα οποία θα συνοδεύουν τα παιδιά καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Βέβαια, η παιδική ηλικία δεν εξισώνεται μόνο με την εκμάθηση βασικών δεξιοτήτων. Πρόκειται για μια περίοδο όπου το παιδί διδάσκεται κρίσιμες κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες, θέτοντας τις βάσεις για τη μετέπειτα εκπαιδευτική του πορεία (Κιτσαράς et al, 2001). Σύμφωνα με την UNESCO (Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, 2019), η φροντίδα και η εκπαίδευση στην πρώιμη παιδική ηλικία, είναι κάτι περισσότερο από την προετοιμασία για το δημοτικό σχολείο. Στοχεύει στην ολιστική ανάπτυξη των κοινωνικών, συναισθηματικών, γνωστικών και σωματικών αναγκών ενός παιδιού, προκειμένου να χτίσει μια σταθερή και ευρεία βάση για τη δια βίου μάθηση και ευημερία.

Μία από τις πιο σημαντικές γνωστικές μετατοπίσεις στα προσχολικά χρόνια που συμβαίνουν μεταξύ των παιδιών τριών έως τεσσάρων ετών είναι η ανάπτυξη της συμβολικής σκέψης, δηλαδή της ικανότητας να αναπαριστούν διανοητικά ή συμβολικά συγκεκριμένα αντικείμενα, ενέργειες και γεγονότα. Επιπλέον, βάσει ερευνητικών μελετών, τα παιδιά που ξεκινούν νωρίς την προσχολική εκπαίδευση, παρουσιάζουν καλύτερες κοινωνικές δεξιότητες, υψηλότερους βαθμούς στα επόμενα σχολικά έτη και μεγαλύτερη ικανότητα συγκέντρωσης. Ακόμη, τα παιδιά που φοιτούν στο νηπιαγωγείο εμφανίζουν λιγότερες πιθανότητες να εγκαταλείψουν το σχολείο, ενώ θα συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους τελειώνοντας το γυμνάσιο. Τείνουν επίσης να έχουν λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς και είναι λιγότερο πιθανό να διαπράξουν έγκλημα στην εφηβεία και την πρώιμη ενηλικίωση (Ζαμπέτα, 1998).

Οι γονείς αρχίζουν να συνειδητοποιούν τις συνθήκες ανάπτυξης που παρέχουν στα παιδιά τους έως την ηλικία των πέντε ή έξι ετών, οι οποίες θα έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην ανάπτυξή τους στο μέλλον. Γι' αυτό, λοιπόν, είναι σημαντικό να θέτουν ως στόχο την βελτιστοποίηση αυτής της ευαίσθητης περιόδου, ώστε να εξασφαλίσουν ένα πιο δυναμικό και ασφαλές περιβάλλον. Πέρα από τις συναισθηματικές και γνωστικές παροχές, η διαχείριση της συμπεριφοράς συνιστά πρωταρχικό στόχο της προσχολικής μάθησης. Τα παιδιά μαθαίνουν να έχουν υπομονή, να μοιράζονται την προσοχή του παιδαγωγού και να ακολουθούν οδηγίες ή να βρίσκουν απαντήσεις στα ερωτήματά τους μέσω της εξερεύνησης, του πειραματισμού και της συνομιλίας, ενώ υπόκεινται σε διαχωρισμό από τους γονείς τους (Ζαμπέτα, 1998).

Στα πλαίσια της τάξης, ο παιδαγωγός βοηθά τα παιδιά να προάγουν και να καλλιεργήσουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες εισάγοντας νέο λεξιλόγιο κατά τη διάρκεια δημιουργικών δραστηριοτήτων, όπως η ανάγνωση βιβλίων και παραμυθιών ή το τραγούδι. Επιπλέον, διδάσκονται αριθμούς και γράμματα με ελκυστικό τρόπο, τραγουδώντας το αλφάβητο ή ακολουθώντας ένα βιβλίο εικόνων, μαθαίνουν ποιήματα και ψαλμούς, τα οποία τα βοηθούν να παρατηρήσουν τους διακριτούς ήχους ανάμεσα στις λέξεις. Ο παιδαγωγός προσχολικής αγωγής, διαβάζει στα παιδιά ιστορίες, προκειμένου να αποκτήσουν δεξιότητες ακρόασης, κατανόησης και έκφρασης της γλώσσας. Η ταξινόμηση και η καταμέτρηση των παιχνιδιών συντελούν στην κατανόηση των αριθμών, ενώ η ενασχόληση με τα παζλ, ενθαρρύνει τα παιδιά να παρατηρήσουν τα μοτίβα και να εργαστούν σε δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων. Εξίσου σημαντική είναι και η μερική ανεξαρτητοποίηση των παιδιών, μαθαίνοντας να πλένουν τα χέρια τους, να πηγαίνουν στο μπάνιο και να βγάζουν τα παπούτσια τους χωρίς τη βοήθεια κάποιου ενήλικα, νιώθοντας υπερήφανα για τα επιτεύγματά τους.

Οι περισσότεροι γονείς εργάζονται και δεν μπορούν να αφιερώσουν ποιοτικό χρόνο στα παιδιά τους, ενώ αυτά μένουν στο σπίτι με τους μεγαλύτερους ηλικιακά κηδεμόνες οι οποίοι δεν είναι σε θέση να τα καθοδηγήσουν όπως θα έπρεπε. Επομένως, οι μονάδες προσχολικής αγωγής αποτελούν μια ευκαιρία για τα παιδιά, τα οποία αφοσιώνονται σε δραστηριότητες που βρίσκουν ενδιαφέρουσες. Παρ' όλο που το παιδί γνωρίζει την ομιλία στο πλαίσιο του σπιτιού, η συνεχής αλληλεπίδραση και έκθεση με παιδιά της ίδιας ηλικίας βοηθούν στην ενίσχυση των επικοινωνιακών τους δεξιοτήτων, μεταφράζοντας τις ψυχικές εικόνες σε λέξεις, ώστε οι σκέψεις και οι γνώσεις να μετατραπούν σε πληροφορίες (Ζαμπέτα, 1998).

Μια ποιοτική προσχολική εκπαίδευση παρέχει στα παιδιά γνωστικές, συμπεριφορικές και κοινωνικές δεξιότητες που δεν μπορούν να μάθουν στο σπίτι. Οι παιδαγωγοί βρίσκουν ευκολότερο να διδάξουν ένα παιδί που διαθέτει ισχυρό υπόβαθρο προσχολικής εκπαίδευσης σε γλωσσικές δεξιότητες, κατανόηση ακρόασης, δεξιότητες διαχείρισης προσοχής και θετική στάση απέναντι στη μάθηση (Κιτσαράς, 1991).

Πολλά παιδιά που παρακολουθούν προσχολικά προγράμματα υψηλής ποιότητας έχουν αλλάξει τη ζωή τους προς το καλύτερο. Στα πρώτα πέντε χρόνια της ζωής, αποκτούν τις βασικές δυνατότητες που τα προετοιμάζουν για τη μετέπειτα επιτυχία στο σχολείο και τη ζωή. Πολλές μελέτες δείχνουν ότι τα προσχολικά προγράμματα υψηλής ποιότητας βελτιώνουν το επίτευγμα, τη συμπεριφορά και την ετοιμότητα του σχολείου για τα παιδιά που προέρχονται από χαμηλά οικονομικά στρώματα. Η επακόλουθη έρευνα με τα ίδια παιδιά, δείχνει ότι κερδίζουν περισσότερα χρήματα μελλοντικά, βιώνουν μια πιο σταθερή ζωή στο σπίτι και γίνονται πιο υπεύθυνοι πολίτες από ό, τι θα ήταν αν δεν είχαν ενταχθεί σε μονάδες προσχολικής αγωγής, ενώ είναι καλύτερα προετοιμασμένα να μπουν στο νηπιαγωγείο, τόσο ακαδημαϊκά όσο και κοινωνικά. Όποια και αν είναι η μορφή τους, τα προσχολικά προγράμματα προσφέρουν στους γονείς και στα παιδιά τυπικά οφέλη. Ένα καλό πρόγραμμα μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτύξουν τις ακαθόριστες και καλές κινητικές τους δεξιότητες, να βελτιώσουν τις ικανότητες γλώσσας και επικοινωνίας τους και να εξασκήσουν τη δημιουργικότητά τους (Κιτσαράς, 1991).

Αναφορικά με το ρόλο των παιδαγωγών, αξίζει να σημειωθεί ότι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση της επιτυχίας ενός παιδιού στα πρώτα τους χρόνια στο σχολείο, ενώ οι ενήλικες που το περιβάλλουν επηρεάζουν τη σωματική, πνευματική και συναισθηματική του ανάπτυξη. Στην πραγματικότητα, αυτές οι πρώτες επιρροές χαρτογραφούν την πορεία της ενηλικίωσης. Ανάμεσα σε αυτούς τους ενήλικες που έχουν καθοριστικό ρόλο, ένας βασικός ρόλος είναι αυτός των παιδαγωγών, οι οποίοι ασκούν ένα πολυδιάστατο και πολύπλευρο επάγγελμα. Πέρα από την παροχή φροντίδας και της κάλυψης των βασικών αναγκών των παιδιών, τα βοηθούν να αναπτυχθούν στις δεξιότητες ανάγνωσης και γραφής, ενώ συγχρόνως καθοδηγούν το παρορμητικό τους ένστικτο στην εκμάθηση της ορθής συμπεριφοράς, η οποία διέπεται από σεβασμό, αλληλεγγύη και πνεύμα συνεργασίας και ομαδικότητας (Κιτσαράς, 1991).

Η προσχολική ηλικία θέτει τα θεμέλια για τα παιδιά να καταλάβουν τι είναι το «σχολείο». Οι παιδαγωγοί της πρώιμης παιδικής ηλικίας, χρησιμοποιούν μια ποικιλία μεθόδων για να βοηθήσουν τα παιδιά να αναπτυχθούν νοητικά, καθώς και εννοιολογικά, προγραμματίζοντας δραστηριότητες

με σκοπό την ανάπτυξη κινητικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων, την εισαγωγή τους σε νέο λεξιλόγιο, ώστε να νιώθουν ασφαλή και δημιουργικά στον χώρο του σχολείου. Επιπρόσθετα, καθορίζουν και διαμορφώνουν τον χαρακτήρα των τάξεων τους, χτίζουν ένα ζεστό περιβάλλον, καθοδηγούν και φροντίζουν τα παιδιά, γίνονται πρότυπα, ενώ ακούνε και αναζητούν σημάδια προβλημάτων (Κιτσαράς, 1991).

Ως προς το διδακτικό περιεχόμενο, ο παιδαγωγός ακολουθεί ένα πρόγραμμα σπουδών το οποίο πληροί τις οδηγίες της πολιτείας, έτσι ώστε, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, όλες οι σχετικές γνώσεις να διανέμονται στα παιδιά. Οι παιδαγωγοί διδάσκουν με πολλούς τρόπους, συμπεριλαμβανομένων των διαλέξεων, μικρών ομαδικών και πρακτικών μαθησιακών δραστηριοτήτων. Διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στην τάξη όσον αφορά το περιβάλλον. Τα παιδιά τείνουν να μιμούνται συχνά τις ενέργειες ενός παιδαγωγού. Εάν προετοιμάζει ένα ζεστό, χαρούμενο περιβάλλον, τα είναι πιο πιθανό να είναι ευτυχισμένα και συγκεντρωμένα στο μάθημα. Από την άλλη πλευρά, εάν αισθάνονται ότι ο παιδαγωγός είναι θυμωμένος, μπορεί να αντιδράσουν αρνητικά σε αυτό και ως εκ τούτου το ενδιαφέρον για τη μάθηση να μειωθεί. Οι παιδαγωγοί είναι υπεύθυνοι για την κοινωνική συμπεριφορά στις τάξεις τους, η οποία αντικατοπτρίζει κυρίως τις ενέργειές τους και το περιβάλλον που καθορίζουν (Ζαμπέτα, 1998).

Τα παιδιά περνούν πολύ χρόνο με τον παιδαγωγό, γεγονός που μπορεί να είναι θετικό ή αρνητικό, ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του. Οι παιδαγωγοί όλων των βαθμίδων είναι εκεί όχι μόνο για να διδάξουν τα παιδιά, αλλά και για να τα αγαπούν και να τα φροντίζουν. Τυπικά είναι ιδιαίτερα σεβαστοί από τους ανθρώπους στην κοινότητα και ως εκ τούτου γίνονται πρότυπο για παιδιά και γονείς. Η καθοδήγηση είναι ένας φυσικός ρόλος που αναλαμβάνουν οι παιδαγωγοί η οποία ενδέχεται να έχει θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα στα παιδιά. Η καθοδήγηση είναι ένας τρόπος με τον οποίο ένας παιδαγωγός ενθαρρύνει τα παιδιά να προσπαθήσουν να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους, ενθαρρύνοντάς τα να απολαύσουν τη μάθηση. Μέρος της καθοδήγησης αποτελείται από την ακρόαση των παιδιών. Αφιερώνοντας χρόνο για να ακούσουν τι λένε, οι παιδαγωγοί μεταδίδουν στα παιδιά μια αίσθηση ιδιοκτησίας στην τάξη. Αυτό βοηθά στην οικοδόμηση της εμπιστοσύνης τους και τα βοηθά να θέλουν να είναι επιτυχημένα σε κάθε τομέα της ζωής τους. Τέλος, ένας ακόμη ρόλος που διαδραματίζουν οι παιδαγωγοί είναι ο ρόλος του προστάτη, καθώς διδάσκονται να αναζητούν σημάδια ταραχών στα παιδιά. Όταν αλλάζουν οι συμπεριφορές των παιδιών ή παρατηρούνται φυσικά σημάδια κακοποίησης, οι παιδαγωγοί

υποχρεούνται να εξετάσουν το πρόβλημα, ενημερώνοντας παράλληλα το οικογενειακό περιβάλλον των παιδιών.

Τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρούνται κατάφωρες αλλαγές στο πλαίσιο της παιδαγωγικής διαδικασίας. Η διαχείριση μιας τάξης μικρών και ενεργητικών παιδιών μπορεί να είναι δύσκολη και κουραστική, ενώ παράλληλα περιλαμβάνει αρκετές φορές καθήκοντα και ευθύνες που ανήκουν στην οικογένεια. Έτσι, γίνεται κατανοητό πως προκύπτουν αρκετές δυσκολίες τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσει ένας παιδαγωγός, με σύμμαχο την ευγένεια και την ηρεμία.

1.4 Η θέση της προσχολικής αγωγής στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα αναφέρεται σε οποιαδήποτε ρυθμιζόμενη ρύθμιση που παρέχει εκπαίδευση και φροντίδα για τα παιδιά από τη γέννηση έως την υποχρεωτική ηλικία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, η οποία μπορεί να διαφέρει σε ολόκληρη την ΕΕ. Περιλαμβάνει τη φροντίδα στο σχολείο και την οικογένεια, ιδιωτική και δημόσια χρηματοδότηση, παροχή προσχολικής εκπαίδευσης.

Η ποιοτική εκπαίδευση και φροντίδα στην πρώιμη παιδική ηλικία μπορεί να θέσει τα θεμέλια για μελλοντική επιτυχία στη ζωή όσον αφορά την εκπαίδευση, την ευημερία, την απασχολησιμότητα και την κοινωνική ένταξη, και είναι ιδιαίτερα σημαντική για παιδιά που προέρχονται από μειονεκτικά περιβάλλοντα. Η υψηλής ποιότητας εκπαίδευση και φροντίδα στην πρώιμη παιδική ηλικία είναι επομένως μια αποτελεσματική επένδυση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση.

Στα πλαίσια της ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης («ΕΚ 2020»), έχει δημιουργηθεί φόρουμ που δίνει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη της ΕΕ να ανταλλάσσουν βέλτιστες πρακτικές και γνώσεις. Η συγκεκριμένη Επιτροπή σχετικά με τα συστήματα εκπαίδευσης και φροντίδας προσχολικής αγωγής υψηλής ποιότητας, αποσκοπεί να στηρίξει τα κράτη μέλη στις προσπάθειές τους να βελτιώσουν την πρόσβαση και την ποιότητα των συστημάτων εκπαίδευσης και φροντίδας στην πρώιμη παιδική ηλικία συντάσσοντας σχετική Πρόταση/Εκθεση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020). Αυτή η πρόταση περιλαμβάνει ένα πλαίσιο ποιότητας, το οποίο προσδιόρισε 5 βασικά στοιχεία. Συγκεκριμένα, πρόσβαση στην παιδική εκπαίδευση και φροντίδα, απαραίτητη κατάρτιση και ευνοϊκές συνθήκες εργασίας του

προσωπικού που είναι υπεύθυνο για την εκπαίδευση και φροντίδα στην πρώιμη παιδική ηλικία και καθορισμός κατάλληλων προγραμμάτων σπουδών και διακυβέρνησης, με την παροχή χρηματοδότησης, παρακολούθησης και αξιολόγησης συστημάτων.

Το επίπεδο αναφοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 95% των παιδιών άνω των 4 ετών που φοιτούν σε προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας έχει επιτευχθεί παγκοσμίως, αλλά υπάρχουν ακόμη μεγάλες διαφορές μεταξύ χωρών, περιφερειών και περιοχών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει τα κράτη μέλη στον εντοπισμό προκλήσεων στον τομέα αυτό και στους τρόπους αντιμετώπισής τους. Η Επιτροπή διευκολύνει επίσης τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών στον τομέα της πρώιμης παιδικής εκπαίδευσης και φροντίδας, παρέχοντας δεδομένα και ανάλυση για τις τρέχουσες εξελίξεις στην Ευρώπη.

1.5 Οικονομική κρίση και εκπαίδευση στην Ευρώπη

Η διεθνής δημοσιονομική κρίση που ξεκίνησε στις ΗΠΑ το 2007, αρχικά με τη μορφή τοξικών χρηματοπιστωτικών προϊόντων και πτώχευσης μεγάλων τραπεζών, ακολούθησε επακόλουθα κύματα χωρών που αντιμετώπισαν σοβαρή οικονομική ύφεση.

Η κρίση πρωτοεμφανίστηκε στην Ισλανδία και έπληξε τις ευρωπαϊκές οικονομίες και την ίδια την Ευρωζώνη. Ο αντίκτυπος της κρίσης, ωστόσο, ήταν άνισος μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών. Οι χώρες που επηρεάστηκαν περισσότερο ήταν εκείνες του Ευρωπαϊκού Νότου (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και Κύπρος) που υπέφεραν από υψηλό δημόσιο χρέος και έλλειμμα, καθώς υποχρεώθηκαν να λάβουν αυστηρά μέτρα λιτότητας επιβάλλοντας δραστικές περικοπές στις δημόσιες δαπάνες και τις πολιτικές πρόνοιας, γεγονός που οδήγησε σε βαθιά ύφεση ολόκληρης της οικονομίας τους και έκρηξη της ανεργίας και της φτώχειας (Anastasiou et al, 2015).

Αναμφίβολα, οι αξίες που επηρεάστηκαν περισσότερο είναι αυτές της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της κοινωνικής συνοχής. Το κυρίαρχο μοντέλο για τη διαχείριση των εσωτερικών ανισοτήτων και των διαφορών στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν βασίστηκε στην αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών, αλλά σε μια κυνική νεοφιλελεύθερη ατζέντα. Αυτές οι νέες αποκλίσεις και ανισότητες, ιδίως στην ευρωζώνη, επιβλήθηκαν κυρίως από δύο σημαντικές κινητήριες δυνάμεις: τις διεθνείς

Μορφοποίηση: Ελληνικά

Μορφοποίηση: Ελληνικά

Μορφοποίηση: Ελληνικά

χρηματοπιστωτικές αγορές και τη νεοφιλελεύθερη δημοσιονομική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Bojer et al, 2003).

Οι επιπτώσεις αυτού του θεματικού ζητήματος αντικατοπτρίζουν τους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους η κρίση κατανοείται και βιώνεται σε διάφορα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα και τις διάφορες προοπτικές στη χωροθέτηση της κρίσης. Στον τομέα της εκπαίδευσης, ο πολιτικός συντηρητισμός έχει προωθηθεί με το πρόσχημα του επαναπροσδιορισμού των «ίσων ευκαιριών» ως αξιοκρατικού ατομικισμού, που υποτίθεται ότι σκοπεύει να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα των φτωχών και των εργατικών τάξεων, στην πράξη όμως, αναπτύσσονται έντονες κοινωνικές διαίρεσεις (Φραγκουδάκη et al, 1985).

Η οικονομική ύφεση στην Ισλανδία ακολούθησε την εκτεταμένη αναδιάρθρωση των συνθηκών εργασίας των παιδαγωγών, ιδίως στο χαμηλό χρηματοδοτικό επίπεδο της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η Ιταλία, από την άλλη πλευρά, αντιμετώπισε την πρόσφατη οικονομική κρίση που σχετίζεται με το δημόσιο χρέος και τη χαμηλή οικονομική ανάπτυξη υιοθετώντας μια πολιτική λιτότητας η οποία έκανε αισθητή την παρουσία της και στον τομέα της εκπαίδευσης, με μείωση του προσωπικού και της διδακτέας ύλης, τη συγχώνευση σχολικών μονάδων, την αύξηση της αναλογίας παιδιών-παιδαγωγών. Η Ελλάδα, ήταν υποχρεωμένη να υποβληθεί σε ένα εξαιρετικά άκαμπτο κοινωνικά μνημόνιο που περιλαμβάνει μέτρα λιτότητας που επέβαλε η «Τρόικα». Το ξέσπασμα της κρίσης σε συνδυασμό με τα μέτρα λιτότητας είχε εκρηκτικά αποτελέσματα στην ανεργία και τη φτώχεια και επιδείνωσε την ήδη αδύναμη θεσμική αλληλεγγύη που δημιουργήθηκε στις πολιτικές του κράτους πρόνοιας. Από την άλλη πλευρά, οι παραδοσιακές μορφές αλληλεγγύης που βασίζονται στον ατομικισμό και στα παραδοσιακά κοινωνικά δίκτυα, όπως η οικογένεια, δοκίμασαν τα όριά τους υπό την επίδραση της ύφεσης. Σε αυτό το πλαίσιο, εμφανίζονται νέες μορφές κοινωνικής αλληλεγγύης στις τρέχουσες εκπαιδευτικές πρακτικές που φαίνεται να ξεπερνούν τον ενσωματωμένο ατομικισμό της ελληνικής κοινωνίας και βασίζονται περισσότερο στον κοινωνικό ακτιβισμό και τον εθελοντισμό (Griggs & Walker, 2008).

Τα εκπαιδευτικά σωματεία στην πλειονότητα των ευρωπαϊκών χωρών που εκπροσωπούνται στην έρευνα, ιδιαίτερα χώρες της Δυτικής Ευρώπης, αναφέρουν ότι οι παιδαγωγοί γενικά δεν έχουν επηρεαστεί από την κρίση, όσον αφορά τους μειωμένους μισθούς, τις απολύσεις και τις μειώσεις της μη μισθολογικής αποζημίωσης (συμπεριλαμβανομένου του Αλβανία, Βέλγιο, Κύπρος, Δανία, Γερμανία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Ρωσία, Ισπανία και Ελβετία). Πραγματοποιήθηκαν

περισσότερες περικοπές στους μισθούς των παιδαγωγών, απολύσεις και περικοπές αποζημίωσης σε χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης επηρεάζονται περισσότερο από την κρίση (Ισλανδία και Ιρλανδία), καθώς οι μισθοί των διδασκόντων μειώθηκαν κατά 7%. Στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οι μισθοί των παιδαγωγών μειώθηκαν σε όλα τα επίπεδα, στους δημόσιους τομείς, στην Κροατία 6%, στη Λετονία 59%, στη Λιθουανία 47% και στη Δημοκρατία της Μολδαβίας 8%. Στη Λετονία, οι μισθοί των παιδαγωγών έχουν μειωθεί σε όλα τα επίπεδα και οι πιο σοβαρές περικοπές έχουν πραγματοποιηθεί από τον Σεπτέμβριο του 2009, μετά τις περικοπές μισθών που είχαν ήδη εφαρμοστεί στις αρχές του έτους. Στη Ρουμανία, οι παιδαγωγοί έχουν αντιμετωπίσει καθυστερημένες πληρωμές των μισθών τους, καθώς και απολύσεις. Επιπλέον, η κυβέρνηση απέτυχε να εφαρμόσει ένα νόμο που αφορά την αύξηση των μισθών των παιδαγωγών, η οποία είχε προηγουμένως εγκριθεί τον Οκτώβριο του 2008. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις αναφέρουν ότι οι παιδαγωγοί έχουν απολυθεί στη Δημοκρατία της Μολδαβίας και στην Πολωνία, ενώ το διοικητικό και υποστηρικτικό προσωπικό απολύθηκαν και ένα πάγωμα προσλήψεων εφαρμόστηκε στην Εσθονία (Rubinstein et al, 1979).

Στην Κεντρική και την Ανατολική Ευρώπη, οι προϋπολογισμοί εκπαίδευσης έχουν σημειώσει τις υψηλότερες περικοπές. Δαπάνες έως εργοδότες σε προγράμματα συνταξιοδότησης έχει μειωθεί σε ορισμένες χώρες (Πολωνία, Κροατία και Λιθουανία), αλλά η υγειονομική περίθαλψη, η ασφάλιση αναπηρίας και η επιδοτούμενη φροντίδα παιδιών έχουν επίσης μειωθεί σημαντικά (το τελευταίο κατά 20% στην Εσθονία). Στη Λετονία, από τον Σεπτέμβριο του 2009, η αποζημίωση των απολύσεων μειώθηκε σε σχέση με την προηγούμενη αποζημίωση τεσσάρων μηνών περίοδο έως και 30 ημέρες. Στη Δυτική Ευρώπη, στην Ισλανδία, τα επιδόματα μητρότητας έχουν μειωθεί και οι παιδαγωγοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχουν απολυθεί. Στην Ευρώπη, υπάρχει μια αυξανόμενη τάση προς το κλείσιμο και τη συγχώνευση των νηπιαγωγείων (ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές), που έχουν επισημανθεί από τα συνδικάτα στην πλειονότητα των χωρών εκπροσωπήθηκε στην έρευνα: Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Ρουμανία, Ρωσία, Ισπανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο. Τα μαθήματα ειδικής αγωγής μειώνονται στην Ιρλανδία και την Ελβετία, καθώς επίσης το συμβουλευτικό προσωπικό απολύεται σε πολλούς δήμους της Σουηδίας και μειώνεται στην Ισπανία. Στην Πολωνία, τα μαθήματα ξένων γλωσσών και άλλα υποχρεωτικά μαθήματα (βιολογία, ιστορία) έχουν παρουσιάσει μειωμένη ύλη. Στην Ιρλανδία, εκτός από τη μείωση και το κλείσιμο τάξεων ειδικής

εκπαίδευσης στο πρωτοβάθμιο επίπεδο, μαθήματα ξένων γλωσσών έχουν αφαιρεθεί και η διδασκαλία των αγγλικών ως πρόσθετη γλώσσα έχει καταργηθεί. Ομοίως, έχουν μειωθεί τα μαθήματα ξένων γλωσσών στην Κύπρο (Berk et al, 1997).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα

2.1. Η προσχολική αγωγή στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, όπως και στις περισσότερες χώρες της Νότιας Ευρώπης, ο βασικός πυρήνας της έναρξης της διαπαιδαγώγησης ενός παιδιού είναι η οικογένεια.

Ωστόσο, η άμεση ανάγκη για εργασία και των δύο γονέων, καθιστά απαραίτητη τη συμβολή της προσχολικής αγωγής και φροντίδας.

Η προσχολική αγωγή και εκπαίδευση στην Ελλάδα διαμορφώνεται σύμφωνα με την ηλικία των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Οι αρμοδιότητες για τη διακυβέρνηση, τον κανονισμό και τη χρηματοδότηση της προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης κατανέμονται σε δύο αρχές:

α) το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων έχει την ευθύνη των νηπίων από 4 ετών έως 6 ετών, και

β) το Υπουργείο Εσωτερικών, το οποίο έχει την ευθύνη για τα νήπια έως 4 ετών.

Το Υπουργείο Παιδείας ασκεί κεντρικό έλεγχο στα κρατικά σχολεία, καθορίζοντας το πρόγραμμα σπουδών, διορίζοντας προσωπικό και ελέγχοντας τη χρηματοδότηση. Τα ιδιωτικά σχολεία εμπίπτουν επίσης στην εντολή του Υπουργείου, το οποίο ασκεί εποπτικό έλεγχο σε αυτά. Όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης καλύπτονται τόσο από ιδιωτικά όσο και από δημόσια σχολεία (Rubinstein et al, 1979).

Οι βρεφονηπιακοί σταθμοί ημερήσιας φροντίδας και τα νηπιαγωγεία, είναι κυρίως χώροι φροντίδας και ασφάλειας για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, που στοχεύουν σε πολλούς παράγοντες. Συγκεκριμένα, βοηθούν τα παιδιά να αναπτυχθούν ολιστικά, σωματικά, διανοητικά, συναισθηματικά και κοινωνικά, μειώνοντας, όσο το δυνατόν περισσότερο, τις διαφορές που σχετίζονται με την πολιτιστική, οικονομική και εκπαιδευτική κατάσταση των γονέων. Επιπλέον, παρέχουν υπηρεσίες στους γονείς, ενώ ταυτόχρονα τους ευαισθητοποιούν αναφορικά με ζητήματα που σχετίζονται με την τρέχουσα παιδαγωγική και την ψυχολογία, βοηθώντας συγχρόνως τα παιδιά σε μια μετάβαση από την οικογένεια στο σχολείο. Ακόμη, προσφέρουν καθημερινή διατροφή και φροντίδα για όλα τα παιδιά, τηρώντας τους κανονισμούς ασφάλειας και υγιεινής. Επομένως, διαπιστώνουμε πως η επένδυση ενός κράτους στον τομέα της εκπαίδευσης, συνιστά την καλύτερη επιλογή. (Οικονομίδης et al, 2008).

Παρ' όλα αυτά, το ποσοστό των παιδιών που έχουν πρόσβαση στην προσχολική αγωγή στη χώρα μας είναι μικρότερο συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ οι παιδικοί σταθμοί και τα νηπιαγωγεία λειτουργούν ανεξάρτητα, ασυντόνιστα και πολύ διαφορετικά μεταξύ τους. Επίσης, δεν υπάρχουν συγκεκριμένες κατευθύνσεις και αποτελεσματική αξιολόγηση για τους παιδαγωγούς. Οι θεσμοί της προσχολικής αγωγής, παρ' όλο που καλύπτουν παρόμοιες ανάγκες των παιδιών, των γονιών τους και του κράτους, στη χώρα μας λειτουργούν ως παράλληλοι κόσμοι. Δεν έρχονται σε επαφή ο ένας με τον άλλον, δεν ελέγχονται από κάποιον κοινό φορέα. Οι παιδικοί σταθμοί, ακόμη και σήμερα, βρίσκονται εκτός του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, υπό την εποπτεία των δήμων και του Υπουργείου Εσωτερικών. Η οργανωτική τους δομή, η φιλοσοφία τους, ο τρόπος της διοίκησής τους, ακόμη και η εκπαίδευση του προσωπικού είναι εντελώς διαφορετικά από τα νηπιαγωγεία. Δυστυχώς, οι παιδικοί σταθμοί στην Ελλάδα είναι εξαιρετικά λίγοι. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Εταιρείας Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης και με έναν πρόχειρο υπολογισμό, εκτιμάται ότι στην Ελλάδα υπάρχουν περίπου 120.000 θέσεις παιδιών στους βρεφονηπιακούς σταθμούς. Σύμφωνα με την τελευταία επίσημη απογραφή του πληθυσμού, τα παιδιά ηλικίας 1-4 ετών είναι υπερδιπλάσια και προσεγγίζουν τις 300.000. Κατά συνέπεια, πολύ περισσότερα από τα μισά παιδιά στις επιλέξιμες ηλικίες (περίπου 180.000), μένουν εκτός παιδικών σταθμών (Φραγκουδάκη et al, 1985).

Σχετικά με τη διδασκαλία, σε αντίθεση με τους παιδικούς σταθμούς, τα νηπιαγωγεία διαθέτουν συγκεκριμένο πρόγραμμα, το οποίο ορίζεται από το Υπουργείο Παιδείας και προβλέπει την καλλιέργεια βασικών αξιών και δεξιοτήτων. Το «Εγχειρίδιο δραστηριοτήτων για νηπιαγωγούς» σχολιάζεται από τους ειδικούς ως σχετικά εναρμονισμένο με τις διεθνείς τάσεις. Εν πολλοίς προσεγγίζει πέντε θεματικά πεδία, κρίσιμα για τη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών: τη γλώσσα, τα μαθηματικά, τη γλωσσική έκφραση, την ευαισθητοποίηση σχετικά με το περιβάλλον και την πληροφορική. Οι παιδαγωγοί που εργάζονται ή διευθύνουν νηπιαγωγεία πρέπει να είναι απόφοιτοι ΑΕΙ, ενώ συχνά οργανώνονται σεμινάρια επιμόρφωσης που έχουν ως στόχο τον συγχρονισμό με τις νέες τάσεις. Ωστόσο, ακόμη κι όταν το θεσμικό πλαίσιο είναι εναρμονισμένο με καλές διεθνείς πρακτικές, η εφαρμογή του δεν είναι πάντα ιδανική. Η υποχρεωτικότητα του νηπιαγωγείου και η αύξηση του αριθμού των μονάδων που η ίδια προκάλεσε ήλθε λίγα χρόνια πριν από τις μεγάλες περικοπές στον τομέα της παιδείας.

Η υπερσυγκέντρωση παιδιών στις πυκνοκατοικημένες περιοχές και η κακή υλικοτεχνική υποδομή των νηπιαγωγείων, λόγω της έλλειψης πόρων, τεκμηριώνεται σε πλήθος μελετών και

δημοσιεύσεων. (Φρυδάκη et al, 2015). Επιπλέον, καθώς τα δημόσια νηπιαγωγεία μειώνονται (κατά 1,8% την περίοδο 2010-2013), αντιστρόφως τα ιδιωτικά αυξάνονται (κατά 24,6% την ίδια περίοδο).

Στην Ελλάδα, υπάρχει μεγάλη ανάγκη αναβάθμισης του ελληνικού συστήματος προσχολικής αγωγής, και οργανικής του ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Επιπλέον, θα πρέπει να αναπτυχθούν οι απαραίτητες υποδομές φιλοξενίας όσο περισσότερων παιδιών είναι εφικτό, και να σχεδιαστεί η πολιτική που θα εξασφαλίσει ότι όλα τα παιδιά της χώρας -και κυρίως αυτά που προέρχονται από τις πιο φτωχές οικογένειες- θα έχουν πρόσβαση σε ποιοτική προσχολική αγωγή (Griggs & Walker, 2008).

2.2. Οικονομική κρίση και προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα πρέπει να θεωρηθεί ως συνέπεια της οικονομικής δυσπραγίας των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, καθώς και της Ευρωζώνης, και όχι ως μεμονωμένο γεγονός. Τον Μάιο του 2009, παρά την αντίσταση που επέδειξε στις πιέσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η Ελλάδα εισήλθε σε περίοδο ύφεσης (ΔΝΤ, 2009).

Τα δημοσιονομικά στοιχεία του 2009 έδειξαν ότι το έλλειμμα ήταν 12,7% του Ακαθόριστου Εγχώριου Προϊόντος, αντί για 6%, που παρουσίασε η προηγούμενη κυβέρνηση στο Συμβούλιο το ίδιο έτος. Η επτάμηνη καθυστέρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση συνέβαλε στην υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας, ενώ στις 3 Μαΐου 2010, όταν ο φόβος της εξάπλωσης της κρίσης στην Ευρωζώνη ήταν ορατός, η Ελλάδα υπέγραψε μνημόνιο οικονομικών και χρηματοοικονομικών πολιτικών, μνημόνιο συμφωνίας για συγκεκριμένες οικονομικές προϋποθέσεις και τεχνικό μνημόνιο συμφωνίας, τα οποία αποτελούσαν το πρόγραμμα σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας έως το 2013 (Fairbrother et al, 2006).

Όσον αφορά την ελληνική πραγματικότητα, οι περισσότερες έρευνες σχετικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην εκπαίδευση, προέρχονται από εθνικούς οργανισμούς, όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, ενώ η πλειοψηφία των υπαρχουσών ερευνών, επικεντρώνεται στους τομείς της ιατρικής περίθαλψης. Σύμφωνα με έρευνες, η εφαρμογή των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων έχει επιταχυνθεί λόγω της κρίσης στην κατώτερη

και ανώτερη δευτεροβάθμια και προσχολική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Η Ελλάδα αναφέρει εκτεταμένες περικοπές στους προϋπολογισμούς για την εκπαίδευση το 2011 ως αποτέλεσμα της κρίσης, η οποία έχει επηρεάσει αρνητικά την εκπαιδευτική διαδικασία, τις σχέσεις μεταξύ παιδαγωγών και παιδιών, τις τυπικές σχολικές λειτουργίες, τις αποφάσεις και τα οικογενειακά σχέδια για το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό μέλλον των παιδιών και τέλος, την οργάνωση και τη διοίκηση της εκπαίδευσης. Επιπλέον, αρνητικές φαίνεται να είναι και οι επιπτώσεις αναφορικά με την αύξηση του μαθητικού πληθυσμού αναλογικά με τη μείωση του εκπαιδευτικού προσωπικού, ενώ παρατηρείται επίσης μείωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκδηλώσεων (Βακαλιός et al, 1994).

Τα σχολεία στην Ελλάδα δεν έχουν αυτονομία και ουσιαστικά δεν ευθύνονται για την πρόσληψη παιδαγωγών, την απόλυσή τους, τον καθορισμό αρχικών μισθών ή αυξήσεων ή τη διαμόρφωση του σχολικού προϋπολογισμού. Όλες αυτές οι αποφάσεις ανήκουν στην περιφερειακή ή εθνική εκπαιδευτική αρχή. Αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με αυτό που είναι κοινή πρακτική σε άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Τις τελευταίες δεκαετίες το επάγγελμα του παιδαγωγού θεωρείται ως πλέον στρεσογόνο, εξαιτίας της αβεβαιότητας της επιτυχημένης σχέσης που θα αναπτύξουν οι παιδαγωγοί με τα παιδιά, αλλά και εξαιτίας των μειωμένων απολαβών και των επιδομάτων τους, τα οποία τους κατατάσσει στους χαμηλότερα αμειβόμενους σε σχέση με άλλες χώρες.

Λόγω της οικονομικής κρίσης μειώθηκαν και τα λειτουργικά έξοδα στον τομέα της εκπαίδευσης, παρουσιάστηκαν ελλείψεις στο διδακτικό προσωπικό, ενώ πολλά σχολεία είχαν ανεπαρκή θέρμανση (Ευαγγελόπουλος et al, 1998).

Η πλειονότητα των γονέων συνεχίζει να παρέχει ευκαιρίες μάθησης στα παιδιά τους, μέσω συμπληρωματικής εκπαίδευσης, ψάχνοντας, ωστόσο, για χαμηλές και συμφέρουσες τιμές. Το γεγονός αυτό ενδέχεται να συσχετίζεται με το ότι η δημόσια εκπαίδευση δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών και των απαιτήσεων των παιδιών.

Επιπλέον, η οικονομική κρίση φαίνεται να επηρέασε τις οικογενειακές αποφάσεις σχετικά με το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό μέλλον των παιδιών τους. Το βασικό κριτήριο για την επιλογή επαγγέλματος, σύμφωνα με τις απόψεις των γονέων και των παιδαγωγών, είναι η άμεση προοπτική εργασίας, υπό το φόβο της ανεργίας. Περικοπές στους μισθούς των παιδαγωγών, αλλά και στα χρήματα των γονέων των παιδιών που εντάσσονται στην εκπαιδευτική διαδικασία, παρουσιάζουν επιπτώσεις και στις σχολικές επιδόσεις των παιδιών, τα οποία δεν υποστηρίζονται οικονομικά από τις οικογένειές τους όπως άλλοτε και ταυτόχρονα η κρίση δυσχεραίνει την επικοινωνία μεταξύ

παιδιών και παιδαγωγών, μιας και οι τελευταίοι αντιμετωπίζουν ένα αβέβαιο επαγγελματικό μέλλον που συνοδεύεται από έντονες ψυχολογικές μεταπτώσεις. Σύμφωνα με τη μελέτη της UNICEF, το 2015 στην Ελλάδα παρουσιάζεται ποσοστό 45% υψηλότερο από άλλες ευρωπαϊκές χώρες σχετικά με την ανεπάρκεια σε υλικά αγαθά, γεγονός που καθιστά απαραίτητη τη μελέτη των οικονομικών συνεπειών συνδυαστικά με το οικογενειακό περιβάλλον των παιδιών.

Η αύξηση της ανεργίας και ο περιορισμός στην ανεύρεση εργασίας, συντελεί στην επιδείνωση της συναισθηματικής ευεξίας και της φυσικής υγείας, ως επακόλουθο της ανεπαρκούς σίτισης και των ακατάλληλων διατροφικών συνθηκών, αλλά και της πενιχρής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Επιπλέον, αυξάνεται η συχνότητα των διενέξεων μέσα στην οικογένεια και τελικά οι γονείς συχνά δεν αποτελούν υγιή πρότυπα για τα παιδιά τους, τα οποία συνεχώς αναζητούν την προσοχή και τη φροντίδα των οικείων τους. Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης διαφαίνονται και στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά συμπεριφέρονται στο σχολείο, καθώς όσοι αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα είναι πιθανό να το εγκαταλείψουν προκειμένου να συνεισφέρουν στις επιτακτικές ανάγκες του σπιτιού. Βάσει αυτού, παρατηρείται ολόπλευρη επιρροή στο παιδί, καθώς είναι πιθανό να παρουσιάσει παραβατική συμπεριφορά και ψυχικές ανωμαλίες στο μέλλον (Πυργιωτάκης et al, 2000).

Είναι γεγονός, πως η εκπαίδευση πρέπει να προσδιορίζεται ως πολιτική προτεραιότητα για την οικονομική ανάκαμψη. Ωστόσο, ο προσδιορισμός των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στην εκπαίδευση είναι ένα δύσκολο ερευνητικό έργο λόγω της πολυπλοκότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας, μιας και ο αντίκτυπος της χρηματοπιστωτικής κρίσης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πλαίσιο της εκάστοτε χώρας και μπορεί να διαφέρει με την πάροδο του χρόνου, ενώ η οικονομική κρίση συνεχίζεται και το μέγεθος της επίδρασής της στην εκπαίδευση δεν μπορεί ακόμη να εκτιμηθεί (Χατζηδήμου et al, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Κοινωνικές ανισότητες στην εκπαίδευση

3.1. Κοινωνική προέλευση και σχολική επίδοση

Η εκπαίδευση είναι μια διαρκής διαδικασία. Η ακαδημαϊκή απόδοση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση παίζει καθοριστικό ρόλο στην απόκτηση περαιτέρω εκπαιδευτικών ευκαιριών. Ωστόσο, οι επιδόσεις των παιδιών στο σχολείο επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες, όπως η ταξική και η φυλετική προέλευση, η οικογενειακή κατάσταση των γονέων και το σχολείο όπου φοιτούν τα παιδιά. Το εκπαιδευτικό σύστημα μελετάται ως κοινωνικός θεσμός, ο οποίος μεταδίδει στα παιδιά ένα σύστημα αξιών, γνώσεων και ιδεών και παράλληλα συνδέεται με την οικονομία και τη σύνθεση του σχολικού πληθυσμού (Τζάνη et al, 1983).

Έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές έρευνες βάσει των οποίων η κοινωνική προέλευση των παιδιών επηρεάζει την σχολική τους επίδοση (Θεοδοσιάδου, 2012). Οι ευκαιρίες που έχει ένα παιδί να αποκτήσει την κατάλληλη πνευματική καλλιέργεια και κίνητρα μάθησης μέσω των γλωσσικών κωδίκων που πρεσβεύει το ευκατάστατο οικογενειακό περιβάλλον είναι περισσότερες από το παιδί που οι γονείς του ανήκουν σε κατώτερα κοινωνικά στρώματα κι έτσι μια ενδεχόμενη σχολική αποτυχία θεωρείται σχεδόν αναμενόμενη και φυσιολογική (Αραβανής et al, 2000).

Στην Αγγλία, το επάγγελμα των γονιών φαίνεται να έχει άμεση συνάφεια με τις σχολικές επιδόσεις των παιδιών, καθώς υπάρχουν πολυτελή σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όπου φοιτούν γόνοι ευκατάστατων οικογενειών, αλλά και υποχρηματοδοτούμενες εκπαιδευτικές μονάδες οι οποίες απευθύνονται σε παιδιά που προέρχονται από χαμηλά οικονομικά στρώματα. Παρομοίως, στη Γαλλία υπάρχουν διάφοροι τύποι σχολικών μονάδων, όπως τεχνικά ή επαγγελματικά κολλέγια και κλασικά σχολεία στα οποία εντάσσονται τα παιδιά ανάλογα με την οικονομική κατάσταση των γονέων, ενώ στην Αμερική υπερισχύει η άποψη πως όσο υψηλότερη είναι η κοινωνική τάξη στην οποία ανήκουν τα παιδιά, τόσο πιθανότερο είναι να σπουδάσουν μετέπειτα σε Ανώτερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Βέβαια, είναι κοινώς αποδεκτό, ότι μεγάλη επιρροή στη

σχολική πρόοδο των παιδιών ασκεί και το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας από την οποία προέρχονται, καθώς έχει σημειωθεί πως οι γονείς που είναι κάτοχοι πανεπιστημιακού διπλώματος, βοηθούν περισσότερο τα παιδιά στο σχολείο, από ό,τι οι γονείς που έχουν ολοκληρώσει μια τυπική εκπαίδευση (Γεωργίου et al, 1993).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, διαπιστώνει κανείς πως ο ρόλος της οικογένειας είναι καθοριστικός σε σχέση με την εκπαιδευτική πορεία ενός παιδιού, καθώς είναι αυτή που αναλαμβάνει με τον πιο ουσιαστικό τρόπο την ανατροφή του παιδιού, προκειμένου να ενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό σύνολο. Οι διαπροσωπικές σχέσεις που θα αναπτύξει ένα παιδί με τους γονείς του, επηρεάζει την εξέλιξή του στο σχολείο, όπως και τα λειτουργικά χαρακτηριστικά της οικογένειας (επάγγελμα, μορφωτικό επίπεδο, μετάδοση αξιών, κοινωνική τάξη).

Οι γονείς που ασχολούνται με τη σχολική πρόοδο των παιδιών τους, στηρίζουν τις αποφάσεις τους, δίνουν λύσεις στα προβλήματά τους μέσω συζητήσεων, είναι πιθανότερο να έχουν υψηλές προσδοκίες από αυτά, ενώ μια οικογένεια που λειτουργεί με αυταρχικές μεθόδους, αδιαφορεί και κατηγορεί το παιδί για μια επικείμενη αποτυχία, μπορεί να το οδηγήσει σε προβληματική σχολική συμπεριφορά. Ακόμη, γονείς οι οποίοι κατέχουν κάποιο δίπλωμα επιστημονικής κατάρτισης, είναι πιθανό να μεταλαμπαδεύσουν στα παιδιά τους τις αξίες της γνώσης, καταπολεμώντας την εμφάνιση αρνητικής στάσης απέναντι στο θεσμό του σχολείου, συντελώντας στην εκπαιδευτική επιτυχία. Μπορούν επίσης να παρέχουν υψηλότερα επίπεδα ψυχολογικής υποστήριξης για τα παιδιά τους μέσα από περιβάλλοντα που ενθαρρύνουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων απαραίτητων για την επιτυχία στο σχολείο. Ανάμεσα στα δομικά χαρακτηριστικά της οικογένειας που συμβάλλουν στη επιτυχημένη ή αποτυχημένη σχολική επίδοση, είναι και ο τρόπος διαμονής, αφού όσο πιο μακριά βρίσκεται το σχολείο, τόσο πιο δύσκολη είναι η πρόσβαση των παιδιών σε αυτό και επομένως υπάρχει περίπτωση εγκατάλειψης των σπουδών τους (Μουσούρου et al, 1989).

Αξίζει να επισημανθεί και η δομή της οικογένειας, αφού παρατηρείται πως οι μονογονεϊκές εστίες συμβάλλουν στη χαμηλή απόδοση των παιδιών εξαιτίας του χαμηλότερου επιπέδου εισοδήματος ή λόγω της έντονης απουσίας κάποιου από τους δύο γονείς, συντελώντας αρνητικά στην ψυχολογία του παιδιού, το οποίο ενδέχεται να παρουσιάσει συμπεριφορικά προβλήματα στην τάξη. Ακόμη, όταν στο σπίτι υπάρχει ένας γονέας, επωμίζεται τα οικιακά καθήκοντα, με αποτέλεσμα να απουσιάζει ο ποιοτικός χρόνος και η βοήθεια αναφορικά με τις σχολικές εργασίες (Cheers et al, 1990).

Επιπλέον, στους παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική επίδοση, συγκαταλέγεται και το σχολείο το οποίο με την κοινωνικοποιητική του λειτουργία, μεταφέρει διάφορα ερεθίσματα στα παιδιά. Ενώ οι παράγοντες που σχετίζονται με το σχολείο είναι σημαντικοί, υπάρχει και πάλι ένας έμμεσος σύνδεσμος με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, καθώς τα ιδιωτικά σχολεία είναι πιο πιθανό να έχουν μεγαλύτερο αριθμό παιδιών από οικογένειες υψηλού κύρους, να επιλέγουν εκείνα με ισχυρότερες ακαδημαϊκές ικανότητες και να έχουν μεγαλύτερους οικονομικούς πόρους. Το σχολικό αποτέλεσμα είναι επίσης πιθανό να λειτουργεί μέσω της διακύμανσης στην ποιότητα και τη στάση των παιδαγωγών απέναντι στα παιδιά. Για παράδειγμα, παιδαγωγοί οι οποίοι διδάσκουν σε δημόσια σχολεία ή τεχνικά-επαγγελματικά λύκεια, τείνουν να διατηρούν χαμηλότερες προσδοκίες ως προς την εξέλιξη της τάξης τους, οι οποίοι με τη σειρά τους επαναπαύονται και συνηγορούν σε αυτή την άποψη (Bojer et al, 2003).

Μία ακόμη παράμετρος που σχετίζεται με τη μαθητική πορεία ενός παιδιού είναι το φύλο. Συγκεκριμένα, έρευνες έχουν δείξει πως τα αγόρια παρουσιάζουν ένα φυσικό μειονέκτημα συγκριτικά με τα κορίτσια, όσον αφορά τις επιδόσεις στη γραμματική, την ανάγνωση και την ορθογραφία. Ομοίως, παρατίθεται η άποψη σύμφωνα με την οποία τα κορίτσια υστερούν έναντι των αγοριών στην κατανόηση μαθηματικών εννοιών και στην επίλυση προβλημάτων και εξισώσεων, καθώς βρίσκουν αρκετά δύσκολα και δυσνόητα τα μαθήματα αυτά. Επίσης, ορισμένοι έχουν την πεποίθηση πως τα κορίτσια είναι πιο επιμελή και ολοκληρώνουν με επιτυχία τις εργασίες στην τάξη, καθώς επίσης ότι δεν διαταράσσουν την ομαλή ροή του μαθήματος παραμένοντας ήσυχα και υπάκουα, σε αντίθεση με τα αγόρια τα οποία τείνουν να δυσχεραίνουν τη μαθητική διαδικασία και δεν επιδεικνύουν ιδιαίτερο ζήλο απέναντι στην παράδοση των μαθημάτων (Τζάνη et al, 1983).

Η εθνικότητα είναι επίσης ένας παράγοντας που επηρεάζει τη σχολική επίδοση. Δεν είναι λίγες οι φορές που γίνεται λόγος για ρατσιστικές συμπεριφορές και σχολικό εκφοβισμό απέναντι σε παιδιά τα οποία κατάγονται από διαφορετική χώρα και παρουσιάζουν διαφορετική κουλτούρα, ήθη και έθιμα από τους συνομηλίκους τους. Γίνεται, λοιπόν, σαφές, ότι τα εν λόγω παιδιά, πέρα από τις προφανείς δυσκολίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν σε καθημερινή βάση (η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας στην οποία βρίσκονται, ο τρόπος ζωής, η προσπάθεια ένταξής τους στο κοινωνικό σύνολο), έρχονται αντιμέτωπα με ρατσιστικά σχόλια τα οποία επηρεάζουν έντονα το εκπαιδευτικό έργο. Οι γονείς αυτών των παιδιών, ως επί το πλείστον, αδυνατούν να τα βοηθήσουν

με τα μαθήματα, ενώ οι παιδαγωγοί αφιερώνουν περισσότερη ενέργεια και χρόνο προκειμένου να ενταχθούν στην κοινωνική πραγματικότητα μέσω της μάθησης (Baldwin et al, 1966).

3.2.Αντισταθμιστική προσχολική αγωγή

Η αντισταθμιστική εκπαίδευση παρέχεται για να βοηθήσει τα μειονεκτούντα παιδιά να ξεπεράσουν τυχόν γνωστικά και κοινωνικά ελλείμματα λόγω του περιβάλλοντός τους. Αυτό επιτυγχάνεται προσφέροντας συμπληρωματικά προγράμματα ή υπηρεσίες που έχουν σχεδιαστεί για να βοηθήσουν τα παιδιά που διατρέχουν κίνδυνο γνωστικής εξασθένησης και χαμηλό μορφωτικό επίπεδο να φτάσουν στο μέγιστο των δυνατοτήτων τους και να εξασφαλιστούν ίσες αφετηρίες ως προς την κατάκτηση της γνώσης και της διαμόρφωσης της προσωπικότητάς τους. Η αντισταθμιστική προσχολική αγωγή αποσκοπεί στη διαμόρφωση της κοινωνικής δικαιοσύνης μέσω ερεθισμάτων, πληροφοριών και γνώσεων στα παιδιά που ανήκουν σε χαμηλά οικονομικά στρώματα. Τα παιδιά αυτά, έχοντας περιορισμένα εφόδια, τις περισσότερες φορές αδυνατούν να ολοκληρώσουν τις τάξεις του σχολείου και να εισαχθούν σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα, ενώ παράλληλα είναι πιθανό να εγκαταλείψουν το σχολείο προκειμένου να ασχοληθούν με την εργασία (Καστανίδου et al, 2000).

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε στις δυτικές χώρες (Ηνωμένο Βασίλειο, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Αυστραλία), τα προγράμματα αντισταθμιστικής εκπαίδευσης αφορούσαν παιδιά τα οποία είχαν μεταναστευτικό υπόβαθρο, προέρχονταν από φτωχές κοινωνικές τάξεις ή από υπανάπτυκτες αστικές περιοχές και χρησιμοποιούσαν διαφορετική γλώσσα από εκείνη που διδασκόταν στην τάξη. Έτσι, καθίσταται σαφές ότι οι ανισότητες που προκύπτουν βάσει των ανωτέρω παραγόντων, αποτελούν ταυτόχρονα την αφετηρία της αντισταθμιστικής αγωγής. Στο πλαίσιο της δημοκρατικής εκπαίδευσης, τα στοιχεία αυτά καταπολεμώνται μέσω της αρωγής στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και των ικανοτήτων του κάθε παιδιού, προκειμένου να καθιερωθεί η κοινωνική δικαιοσύνη. Όπως είναι φυσικό, τα οφέλη που προκύπτουν από την αγωγή που εξετάζουμε, γίνονται περισσότερο κατανοητά όταν εφαρμόζεται στη νηπιακή ηλικία ενός παιδιού, προκειμένου να καταστεί περισσότερο αποτελεσματική. Τα τελευταία χρόνια, μάλιστα, το

ενδιαφέρον που συγκεντρώνει η μελέτη της προσχολικής αγωγής, συνδέεται άμεσα με τις αντισταθμιστικές δράσεις χάρη στις οποίες τα παιδιά μπορούν να επικοινωνήσουν μέσω της επίσημης γλώσσας του εκπαιδευτικού συστήματος, αφού η δυσκολία της κατανόησης μιας γλώσσας, συντελεί στην περιθωριοποίηση ενός παιδιού και του δημιουργεί εμπόδια στις μαθητικές του επιδόσεις (Αραβανής et al, 2000).

Το μορφωτικό επίπεδο των γονέων αυτών των παιδιών, αδυνατεί να προσφέρει τα απαραίτητα γλωσσικά ερεθίσματα, γι' αυτό και οι παρεμβάσεις για γλωσσική και γνωστική ανάπτυξη πρέπει να πραγματοποιηθούν πριν ακόμα το παιδί αρχίσει να χρησιμοποιεί τη γλώσσα ως μέσω κατάκτησης της σχολικής γνώσης. Οι δυσκολίες που θα αντιμετωπίσει αφορούν στο φτωχό λεξιλόγιο, την αδυναμία κατανόησης των γλωσσικών κανόνων και των σχολικών εγχειριδίων, οι οποίες θα οδηγήσουν στην απάθεια και την αδιαφορία προς την επίτευξη ακαδημαϊκών στόχων, καθώς και στην απόρριψη από τους συνομηλίκους τους. Έχει παρατηρηθεί, πως το οικογενειακό περιβάλλον που αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα και διατηρεί χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, αδυνατεί να προσφέρει στα παιδιά ευκαιρίες μάθησης και επαφής με τον πολιτισμό. Έτσι, δεν έρχονται σε επαφή με βιβλία, εκπαιδευτικά παιχνίδια και δεν επισκέπτονται μουσεία, βιβλιοθήκες και χώρους πολιτισμού. Παράλληλα, η άμεση ανάγκη για κοινωνικοποίηση και ένταξη στο πλαίσιο του σχολείου, δημιουργεί συναισθηματική πίεση στα παιδιά αυτά, γεγονός που καθιστά απαραίτητη την εφαρμογή προγραμματίσεων αντισταθμιστικής αγωγής από την προσχολική ηλικία, ώστε να ενταχθούν ομαλότερα στο σχολείο μέσω της κοινωνικοποίησης και της επικοινωνίας (Γεωργίου et al, 1993).

Ο σκοπός της αντισταθμιστικής αγωγής είναι να περιορίσει την ανισότητα που αντιμετωπίζουν καθημερινά τα παιδιά που ανήκουν σε χαμηλά κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά στρώματα, μέσω της παροχής παιδαγωγικών ερεθισμάτων, τα οποία θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη ικανοτήτων και εκπαιδευτικών στόχων, ώστε να αντιμετωπίζονται ισότιμα με τα υπόλοιπα μέλη της τάξης (Goodman et al, 2001).

Ειδικότερα, παρατίθενται ορισμένοι στόχοι των προγραμμάτων αντισταθμιστικής αγωγής αναφορικά με την προσχολική ηλικία. Πρώτον, τα παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στην καθημερινή τους ζωή λόγω οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών, θα έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν την ικανότητά τους για αναζήτηση πληροφοριών και ερεθισμάτων όταν έλθουν σε επαφή με βιβλία, παραστάσεις, φυσικούς χώρους και τηλεοπτικά προγράμματα. Επιπλέον, μέσω της αγωγής που εξετάζουμε, θα είναι σε θέση να αναπτύξουν τα ενδιαφέροντά τους, είτε αυτά

προϋπάρχουν, είτε προκύπτουν από την επαφή τους με τους παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω. Αυτό βέβαια προϋποθέτει την ύπαρξη καταρτισμένου προσωπικού, το οποίο μέσω οργανωμένης παρέμβασης θα βοηθήσει τα παιδιά να ασχοληθούν με ποιοτικές ενασχολήσεις, όπως τη ζωγραφική και τα εικαστικά. Ακόμη, δε θα μπορούσε να παραληφθεί η αντιμετώπιση του πενιχρού και περιορισμένου γλωσσικού κώδικα που χρησιμοποιούν τα παιδιά με χαμηλό υπόβαθρο. Το σχολείο χρησιμοποιεί την επίσημη γλώσσα της χώρας στην οποία μεγαλώνουν, γι' αυτό και αποτελεί ζητούμενο η εξοικείωση μαζί της, καθώς και η επικοινωνία μεταξύ των παιδιών που θα συντελέσει στην αποφυγή των αρνητικών εξελίξεων στη σχολική τους πορεία (Sternberg et al, 2004).

Η εστίαση της αντισταθμιστικής προσχολικής αγωγής στην αυτοεικόνα των παιδιών που μεγαλώνουν σε δυσμενείς οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, είναι πολύ σημαντική. Η ψυχosύνθεση ενός ατόμου ενδέχεται να είναι εύθραυστη όταν περιβάλλεται από αβεβαιότητα, ενώ ελλοχεύει ο κίνδυνος για το παιδί να διατηρεί μια αρνητική εικόνα για τον εαυτό του. Έτσι, τίθεται ως στόχος η προβολή των θετικών χαρακτηριστικών που θα οδηγήσει στο δυναμισμό και την αυτοπεποίθηση των παιδιών, με σκοπό να αναπτύξουν τις ικανότητές τους στοχεύοντας σε ένα καλύτερο μέλλον, με τη συμβολή της αυτογνωσίας ώστε να εντοπίσουν και να διορθώσουν τις αδυναμίες τους. Οι παιδαγωγοί, επομένως, βοηθούν το παιδί να εστιάσει στις θετικές του δεξιότητες, όπως το ταλέντο στον αθλητισμό, ώστε να αισθανθεί ικανοποίηση και χαρά και τελικά να αποκτήσει θάρρος και αυτοεκτίμηση. Επίσης, προάγουν τις δεξιότητες έκφρασης, τη συνεργασία, την άμιλλα και την ομαδικότητα, προκειμένου να διαμορφώσουν μια υγιή στάση ζωής, ξεκινώντας από τις μονάδες προσχολικής φροντίδας (Berger et al, 2000).

Το σχολικό πλαίσιο αποτελεί σημαντικό παράγοντα ενίσχυσης των παιδιών που χρειάζονται αντισταθμιστική αγωγή. Αναγνωρίζοντας τις διαφορετικές αφετηρίες και την ύπαρξη ποικίλων κοινωνικών τάξεων από τις οποίες προέρχονται τα παιδιά, ο ρόλος του σχολείου εντοπίζεται στην ανάγκη για καθολική αποδοχή και ενίσχυση, καθώς και για εξατομικευμένα προγράμματα διδασκαλίας και υποστηρικτικών δομών, όπως για παράδειγμα η ενισχυτική διδασκαλία και η παροχή παιδαγωγικού υλικού, που αποσκοπούν στην πλήρη ένταξη όλων των παιδιών χωρίς την παρουσία διακρίσεων, για να επιτευχθεί μια αξιόλογη εκπαιδευτική πορεία. Η συνεργασία του σχολείου με την οικογένεια καθίσταται απαραίτητη, ώστε να γνωρίζουν οι παιδαγωγοί τα πιθανά προβλήματα που αντιμετωπίζει ένα παιδί, ενώ η οικογένεια θα μπορέσει να εμπλακεί με τις

μαθητικές δραστηριότητες που υπάρχουν στην παιδική ηλικία, αποτρέποντας την ύπαρξη του άγχους και της σχολικής πίεσης (Dobertman et al, 2009).

Ανασταλτικός είναι και ο παράγοντας της κατανόησης του ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου και των πολιτισμικών χαρακτηριστικών που χαρακτηρίζουν την οικογένεια και το παιδί. Όταν επικρατούν συνθήκες οι οποίες ευνοούν τη γνωριμία και το σεβασμό προς το διαφορετικό, δεν υπάρχει κίνδυνος να παραγκωνιστούν οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των μειοψηφικών ομάδων, τα ήθη, τα έθιμα και οι θρησκευτικές τους συνήθειες. Αντίθετα, προάγεται η εναρμόνιση με τις συνήθειες της χώρας υποδοχής, με τη διατήρηση του σεβασμού στις ανθρώπινες αξίες. Έτσι, στις μονάδες προσχολικής αγωγής γίνεται κατανοητή η ύπαρξη των χαρακτηριστικών της κοινωνίας, όπως οι σχολικές εορτές και αργίες, ιστορικά γεγονότα, μέθοδοι διδασκαλίας, με σκοπό την ανάδειξη της ομοιότητας του κοινωνικού συνόλου, η οποία εκφράζεται με διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με τον τόπο καταγωγής του κάθε παιδιού. Η καθοδήγηση των παιδιών από τους παιδαγωγούς μέσω δημοκρατικών αντιλήψεων είναι πολύ σημαντική στην αντισταθμιστική αγωγή, καθώς γίνεται αντιληπτή η σημασία της υποστήριξης των επιλογών του κάθε παιδιού, η διατύπωση των επιχειρημάτων και η θέσπιση των κανόνων στη σχολική αίθουσα (Μπίκος et al, 2004).

3.3. Έρευνες που υποστηρίζουν τα οφέλη των προγραμμάτων προσχολικής εκπαίδευσης

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες που υποστηρίζουν ότι τα προγράμματα προσχολικής αγωγής παρέχουν βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα οφέλη για τα παιδιά. Γνωρίζουμε ότι η οικογένεια ενός παιδιού και το κοινωνικό περιβάλλον συνδέονται άρρηκτα με την ανάπτυξή τους, ενώ οι σταθερές σχέσεις προσκόλλησης μπορεί να μετριάσουν τους παράγοντες κινδύνου και να προωθήσουν θετικά το κοινωνικό, συναισθηματικό και γνωστικό αναπτυξιακό επίπεδο και παράλληλα να ενισχύσουν τις κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες. Η σημαντικότητα των πρώτων πέντε ετών της ζωής στη διαμόρφωση της γενικής ανάπτυξης ενός παιδιού ενισχύεται ολοένα και περισσότερο. Ωστόσο, μέχρι πρόσφατα, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής σε ομοσπονδιακό, πολιτειακό και τοπικό επίπεδο υποστήριζαν την

άποψη ότι η οικογένεια υπερέχει έναντι του σχολικού περιβάλλοντος σχετικά με τις μαθησιακές εμπειρίες, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των πρώτων πέντε ετών της ζωής του, επομένως δεν παρείχαν επαρκείς επενδύσεις στις υπηρεσίες προσχολικών προγραμμάτων. Τα τελευταία χρόνια, η περιορισμένη κυβερνητική συμμετοχή στη ζωή και την εκπαίδευση παιδιών κάτω των έξι ετών έχει αρχίσει να αλλάζει. Η ανάγκη για συμμετοχή στα προσχολικά προγράμματα έγινε εντονότερη, όταν οι γυναίκες εισήλθαν στο εργατικό δυναμικό και χρειάζονταν βοήθεια για την κάλυψη των αναγκών των παιδιών τους. Η αύξηση της ζήτησης για υπηρεσίες, σε συνδυασμό με τον ταχύ ρυθμό της έρευνας σχετικά με τα οφέλη της προσχολικής εκπαίδευσης για τη μάθηση και την ανάπτυξη των παιδιών, δημιούργησε ένα πρόσφορο έδαφος για τους μελετητές και τους υποστηρικτές στον τομέα αυτό, καθώς τους οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι ήταν πια καιρός να αξιοποιήσουν αυτές τις εξελίξεις υπό το πρίσμα της γνώσης και της δημόσιας βούλησης (Κωνσταντινίδης et al, 1997).

Το ενδιαφέρον αυξήθηκε επίσης από την πλευρά του κράτους και των κυβερνήσεων να επενδύσουν δημόσια χρηματοδοτούμενα προσχολικά προγράμματα για την κάλυψη της ζήτησης για παιδική μέριμνα και μαθησιακών εμπειριών. Το ποσοστό των παιδιών που εξυπηρετούνται από κρατικά χρηματοδοτούμενα προγράμματα αυξήθηκε από 14% το 2002, στο 29% το 2004. Παρατηρήθηκαν επίσης συμμετοχές σε άλλους τύπους προσχολικής αγωγής. Το 2002 για παράδειγμα, οι Ηνωμένες Πολιτείες προχώρησαν στην εγγραφή επίσημης εμπειρίας πρώιμης εκπαίδευσης (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης 2012). Αυτή τη δεκαετία, πραγματοποιήθηκαν επίσης σημαντικές επενδύσεις στον τομέα αυτό, καθώς από τις 45 χώρες που συμμετείχαν σε έρευνα του Economist Intelligence Unit (2012), οι 33 παρείχαν πρόσβαση σε μονάδες προσχολικής εκπαίδευσης στα παιδιά σε ποσοστό πάνω από το 50% (Davoudi et al, 2005).

Η πρώιμη παιδική εκπαίδευση βρίσκεται στο επίκεντρο της βασικής αναπτυξιακής επιστήμης, της πολιτικής έρευνας και της ανάλυσης, των εφαρμοσμένων κλάδων της εκπαίδευσης και της επιστήμης. Ο θεσμός της εκπαίδευσης έχει γίνει ένας από τους πιο ισχυρούς τομείς της επιστημονικής δραστηριότητας όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ επιστημονικών εξελίξεων και θεωρίας, σχεδιασμού προγράμματος, πολιτικής και πρακτικών στην τάξη. Ωστόσο, παρά τους πιθανούς δεσμούς μεταξύ της έρευνας και της αξιολόγησης αφενός, και της ανάπτυξης προγραμμάτων, των πρακτικών και της δημόσιας πολιτικής αφετέρου, υπάρχουν πολλοί βασικοί τομείς στους οποίους η δημόσια πολιτική και η πρακτική δεν ευθυγραμμίζονται ορθά με τη βάση

γνώσεων. Αυτές οι εσφαλμένες ευθυγραμμίσεις, καθώς και μια σειρά από ερωτήματα που προκύπτουν από νέους τομείς επιστημονικής ανάπτυξης (π.χ., συνδέσεις μεταξύ φυσιολογικών ή γενετικών διεργασιών και ανάπτυξης συμπεριφοράς) και πραγμάτων που βασίζονται σε πρακτικές (π.χ., η ανάγκη για εστιασμένη, εντατική και αποτελεσματική επαγγελματική κατάρτιση των καθηγητών), επισημαίνουν ορισμένους τομείς στους οποίους απαιτείται νέα έρευνα (Doberman et al, 2009).

Τα συνολικά χαρακτηριστικά του προσχολικού τοπίου, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που ρυθμίζονται αυστηρά από την πολιτική (όπως η ηλικία εισόδου ή η επιλεξιμότητα) και εκείνα που σχετίζονται άμεσα με την αποτελεσματικότητα των παιδιών (όπως η ποιότητα των αλληλεπιδράσεων στην τάξη), είναι εκπληκτικά μεταβλητά μεταξύ των ρυθμίσεων και έχουν διαχρονική ισχύ. Εύλογα στοιχεία δείχνουν ότι αυτά τα χαρακτηριστικά ποικίλλουν επίσης ανάλογα με τους οικογενειακούς παράγοντες. Οι συνέπειες για την επιλεξιμότητα και την εγγραφή στο προσχολικό πρόγραμμα, τους διαθέσιμους χρόνους, την προετοιμασία και την υποστήριξη του προσωπικού και τους πόρους του προγράμματος, όπως τα προγράμματα σπουδών, είναι τεράστιες. Είναι απολύτως προφανές ότι τα χαρακτηριστικά του προσχολικού τοπίου, οι συνδέσεις μεταξύ παιδικής μέριμνας, προσχολικής ηλικίας και σχολείων, οι δεσμοί μεταξύ οικογενειών και ενηλίκων που διδάσκουν τα παιδιά τους, οι ικανότητες του συστήματος για την προώθηση της θετικής ανάπτυξης σε παιδιά που ποικίλλουν όλο και περισσότερο ανάλογα με τη φυλή, τον πολιτισμό, τη γλώσσα και το οικονομικό υπόβαθρο, θα υποστούν τεράστια πίεση (Καστανίδου et al, 2000).

Οι πιέσεις που ασκούνται σε αυτό το πλαίσιο και οι σχέσεις που χαρακτηρίζονται από την τεράστια μεταβλητότητα που υπάρχει ανάμεσα στα παιδιά και τις οικογένειές τους, θα είναι η ίδια απειλή για τη βιωσιμότητα της ικανότητας των προσχολικών προγραμμάτων να προωθήσουν μια θετική αναπτυξιακή αλλαγή. Όμως, εντυπωσιακά στοιχεία βάσει ελεγχόμενης έρευνας δείχνουν ότι τα προσχολικά προγράμματα έχουν διαρκή θετικά αποτελέσματα στη γνωστική και κοινωνική ανάπτυξη των μικρών παιδιών. Τα στοιχεία προέρχονται από μελέτες παιδικής μέριμνας, του Head Start και των δημόσιων σχολικών προγραμμάτων που χρησιμοποιούν ένα ευρύ φάσμα ερευνητικών μεθόδων, συμπεριλαμβανομένων των πειραμάτων. Συγκεκριμένα, παρατηρούνται βελτιωμένες κοινωνικές δεξιότητες, καθώς τα παιδιά μαθαίνουν να αλληλεπιδρούν καλύτερα με τα υπόλοιπα παιδιά και τους ενήλικες, ενώ αποκτούν δεξιότητες που τους επιτρέπουν να ακούνε τους άλλους και να εκφράζουν τις δικές τους ιδέες, να κάνουν φίλους, να μοιράζονται, να

συνεργάζονται και να λογοδοτούν για τις πράξεις τους. Ακόμη, τα παιδιά που λαμβάνουν ποιοτική εκπαίδευση στην πρώιμη παιδική ηλικία φαίνεται να αποδίδουν καλύτερα στο δημοτικό σχολείο. Μαθαίνουν πώς να διαχειρίζονται τις προκλήσεις και να δημιουργούν ανθεκτικότητα σε περιόδους δυσκολίας, να προσαρμόζονται εύκολα στο σχολικό περιβάλλον και να αποκτούν μακροπρόθεσμο ενδιαφέρον για την εκμάθηση διαφορετικών πραγμάτων, όπως η αναπαραγωγή μουσικής, ο χορός, το τραγούδι, η κατασκευή, το μαγείρεμα κ.λπ. Επιπλέον, μελέτες έχουν δείξει ότι οι μονάδες προσχολικής αγωγής, αυξάνουν την πιθανότητα των παιδιών να αποφοιτήσουν από το λύκειο με λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς, να φοιτήσουν μετέπειτα σε κάποιο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα και εν τέλει, να γίνουν υπεύθυνοι νεαροί ενήλικες (Baldwin et al, 1966).

Από την άποψη της ευθυγράμμισης της πολιτικής με τα ευρήματα της έρευνας, είναι απολύτως προφανές ότι η ευρεία διακύμανση του σχεδιασμού, των μοντέλων, του προγράμματος σπουδών, του προσωπικού, των αιτημάτων, της χρηματοδότησης και του επιπέδου των εκπαιδευτικών στόχων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των μικρών παιδιών. Η αποτελεσματική διδασκαλία στην πρώιμη παιδική ηλικία απαιτεί επιδέξιους συνδυασμούς ρητής διδασκαλίας, ευαίσθητων και θερμών αλληλεπιδράσεων και προφορική εμπλοκή ή διέγερση που προορίζεται σκόπιμα για να εξασφαλίσει τη μάθηση των παιδιών ενώ ενσωματώνει αυτές τις αλληλεπιδράσεις σε ένα περιβάλλον τάξης που δεν είναι υπερβολικά δομημένο ή σύνθετο. Αυτή η προσέγγιση στη διδασκαλία της προσχολικής ηλικίας υποστηρίζεται από εκείνους που ενστερνίζονται αυστηρότερα πρότυπα με ενισχυμένη διδασκαλία έχοντας ως επίκεντρο το παιδί (Θάνος et al, 2010).

Επιπλέον, η ποιότητα της διδασκαλίας με συγκεκριμένο περιεχόμενο φαίνεται να συνδέεται στενά με βελτιώσεις στη γλώσσα, τα μαθηματικά και την ανάγνωση. Αυτές οι μελέτες υποδηλώνουν ότι τα παιδιά μπορούν να επιτύχουν μεγαλύτερα οφέλη όταν λαμβάνουν εκπαίδευση υψηλότερης ποιότητας που διδάσκει συγκεκριμένα δεξιότητες στόχου με τρόπο που ταιριάζει με τα επίπεδα δεξιοτήτων των παιδιών και παρέχει οδηγίες μέσω θετικών, ανταποκρινόμενων αλληλεπιδράσεων με τον παιδαγωγό. Οι βέλτιστες προσεγγίσεις για την επαγγελματική ανάπτυξη επικεντρώνονται στην παροχή αναπτυξιακών σχετικών πληροφοριών σχετικά με τους στόχους και τις προόδους δεξιοτήτων από τους παιδαγωγούς και στην υποστήριξη για την εκμάθηση της επιδέξιας χρήσης εκπαιδευτικών αλληλεπιδράσεων και την αποτελεσματική εφαρμογή των προγραμμάτων σπουδών. Τέτοιες προσεγγίσεις επαγγελματικής ανάπτυξης επιτρέπουν στους παιδαγωγούς να

παρέχουν στα παιδιά ειδικές υποστηρίξεις διέγερσης σε πραγματικό χρόνο, δυναμικές αλληλεπιδράσεις που ενθαρρύνουν τις δεξιότητες ανάπτυξης, εμπλέκοντας αυτά τα παιδιά με διαθέσιμο εκπαιδευτικό υλικό ή δραστηριότητες (Miller et al, 1999).

Δυστυχώς, οι καθηγητές προσχολικής ηλικίας σπάνια εκτίθενται σε προγράμματα καθορισμένης και υψηλής ποιότητας πρακτικής βάσει ειδικότητας και παρουσιάζουν λίγες ή και καθόλου ευκαιρίες να λάβουν ανατροφοδότηση σχετικά με το βαθμό στον οποίο οι αλληλεπιδράσεις και η διδασκαλία τους στην τάξη προωθούν αυτούς τους τομείς δεξιοτήτων. Προς το παρόν, υπάρχουν πολύ λίγα στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι τα πλαίσια πολιτικής και οι πόροι που πρέπει να καθοδηγούν και να ενθαρρύνουν την επαγγελματική ανάπτυξη και κατάρτιση του εργατικού δυναμικού της πρώιμης παιδικής ηλικίας ευθυγραμμίζονται με τις πιο ελπιδοφόρες, τεκμηριωμένες μορφές αποτελεσματικής επαγγελματικής ανάπτυξης. Επιπλέον, ο κατακερματισμός σε αυτό τον εκπαιδευτικό χώρο εμποδίζει σε μεγάλο βαθμό τους μοχλούς πολιτικής που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη βελτίωση και τη συνοχή στα πραγματικά μοντέλα που βιώνουν τα παιδιά (Βακαλιός et al, 1994).

Ωστόσο, παρά αυτήν την εκπληκτική μεταβλητότητα και τον κατακερματισμό, υπάρχουν συναρπαστικά στοιχεία που πηγάζουν από ελεγχόμενες μελέτες, ότι η παρακολούθηση προσχολικών προγραμμάτων μπορεί να ενισχύσει τις δεξιότητες ανάπτυξης και ετοιμότητας του σχολείου και μπορεί να έχει μακροπρόθεσμα οφέλη για τα παιδιά και τις κοινότητες που τα περιβάλλουν. Για τα παιδιά που είναι εγγεγραμμένα σε μονάδες προσχολικής αγωγής, τα χαρακτηριστικά της εμπειρίας τους σε αυτές τις ρυθμίσεις είναι σημαντικά, ιδιαίτερα, οι τρόποι με τους οποίους οι ενήλικες αλληλεπιδρούν μαζί τους για να προσφέρουν αναπτυξιακά ενθαρρυντικές ευκαιρίες. Οι πτυχές που συζητούνται συχνότερα ως χαρακτηριστικά της ποιότητας του προγράμματος που ρυθμίζονται από την πολιτική (όπως τα προσόντα των παιδαγωγών ή το πρόγραμμα σπουδών) έχουν πολύ λιγότερη επίδραση στα παιδιά από ό, τι είναι επιθυμητό. Ακόμη, η αλληλεπίδραση διδάσκοντα-παιδιού και η αποτελεσματική εφαρμογή εκπαιδευτικών και αναπτυξιακών προγραμμάτων σπουδών από τους παιδαγωγούς, ως χαρακτηριστικά της ποιότητας του προγράμματος, είναι τα βασικά συστατικά που είναι υπεύθυνα για τα αποτελέσματα του προγράμματος, αλλά δεν φαίνεται να παράγονται με αξιόπιστο τρόπο με την τυπική προετοιμασία των παιδαγωγών (Μουσούρου et al, 1989).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τέτοιες πτυχές της προσχολικής ποιότητας και της εμπειρίας των παιδιών μπορούν να βελτιωθούν με συγκεκριμένη και εστιασμένη εκπαίδευση και

υποστήριξη και αυτό θα έχει αναμενόμενα αποτελέσματα στη μάθηση των παιδιών. Οι τρέχουσες δημόσιες πολιτικές για τη φροντίδα των παιδιών, το Head Start και το κράτος δεν διασφαλίζουν ότι τα περισσότερα παιδιά παρακολουθούν εξαιρετικά αποτελεσματικά προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης, καθώς μερικά δεν εστιάζουν σε κανένα πρόγραμμα, ενώ ορισμένα παρακολουθούν ανεπαρκή εκπαιδευτικά προγράμματα. Τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα, έχουν τη μικρότερη πρόσβαση, αλλά η κάλυψη δεν είναι καθολική ακόμη και για τα παιδιά που βρίσκονται σε συνθήκες φτώχειας. Αυτή η κατάσταση μπορεί να έχει σημαντικές και επιβλαβείς επιπτώσεις στα παιδιά και τις εκπαιδευτικές κοινότητες, ενώ δεν επιλύεται με περισσότερες επιδοτήσεις ή περισσότερα από τα ίδια είδη προγραμμάτων. Η αυξημένη παροχή επιδοτήσεων παιδικής φροντίδας σύμφωνα με τις τρέχουσες ομοσπονδιακές και πολιτειακές πολιτικές είναι ιδιαίτερα απίθανο να επιφέρει ουσιαστικές βελτιώσεις στη μάθηση και την ανάπτυξη των παιδιών, ενώ θα μπορούσε να έχει ήπιες αρνητικές συνέπειες. Η αυξημένη δημόσια επένδυση σε αποτελεσματικά προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά μπορεί να σημειώσει σημαντικά εκπαιδευτικά, κοινωνικά και οικονομικά οφέλη, αλλά μόνο εάν οι επενδύσεις αφορούν προγράμματα στα οποία η διδασκαλία είναι πολύ αποτελεσματική (Βακαλιός et al, 1994).

Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία Έρευνας

4.1 Ο Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου των παιδαγωγών προσχολικής αγωγής κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης καθώς και η εύρεση πιθανών συσχετίσεων μεταξύ του εισοδήματος των παιδαγωγών, της περιοχής και της ποιότητας του έργου τους.

4.2 Μεθοδολογικό πλαίσιο και Δειγματοληπτική Τεχνική

Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστεί η μεθοδολογία της έρευνας και η διαδικασία με την οποία διεξήχθη η συλλογή και ανάλυση των ερωτηματολογίων.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από μια σειρά ερωτήσεων πάνω σε θέματα που απαιτούν πληροφορία από τον ερωτώμενο. Τα ερωτηματολόγια καταγράφουν πληροφορίες, στάσεις, απόψεις, συμπεριφορές, των ερωτώμενων

Η δυνατότητα συλλογής στοιχείων από μεγάλο αριθμό ατόμων για τα ίδια θέματα και συνεπώς η συγκρισιμότητα, η δυνατότητα ποσοτικοποίησης και στατιστικής ανάλυσης των στοιχείων που συλλέγονται καθιστούν το τυποποιημένο ερωτηματολόγιο το κύριο εργαλείο της ποσοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες.

Για την συλλογή των δεδομένων το ερωτηματολόγιο δημοσιεύθηκε από 10 Μαΐου έως 18 Ιουνίου στο κοινωνικό δίκτυο “Facebook” και πιο συγκεκριμένα στις ομάδες:

- Προσχολική Αγωγή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ
- Group Βρεφονηπιοκόμων
- Διαδυσκτακό σχολείο
- ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ- PRESCHOOL EDUCATION - NURSERY SCHOOL - EARLY CHILDHOOD.
- Παιδικοί - Βρεφονηπιακοί Σταθμοί
- ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΤΕΙ

4.3. Σύνταξη του ερωτηματολογίου

Η έρευνα διεξήχθη με την προετοιμασία και αποστολή σχετικού ερωτηματολογίου στους εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπαίδευσης. Το ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε ως προς τη μορφή του, τη γλώσσα του, τη σαφήνεια του, τη δυσκολία και την αξιοπιστία του σε μια πιλοτική έρευνα που προηγήθηκε της κύριας δειγματοληψίας.

Η δοκιμαστική έρευνα είναι ένα σημαντικό στάδιο (Oppenheim et al, 1992) καθώς επιδιώκει να ανιχνεύσει: α) αν οι ερωτήσεις γίνονται κατανοητές, β) αν η κάθε ερώτηση εξασφαλίζει την πληροφορία για την οποία σχεδιάστηκε και γ) αν εξασφαλίζει το ενδιαφέρον και τη συνεργασία των ερωτώμενων.

Μετά την παραπάνω δοκιμαστική έρευνα, το ερωτηματολόγιο διορθώθηκε και δοκιμάστηκε ξανά πριν την κύρια δειγματοληψία, για να εξακριβωθεί ο τρόπος λειτουργίας του και να επιτευχθεί περαιτέρω βελτίωσή του.

Κεφάλαιο 5: Αποτελέσματα Έρευνας

5.1 Δημογραφικά Στοιχεία

Το δείγμα από 73 άτομα και όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα το 94.5% αυτών έχουν εργαστεί ή εργάζονται ως παιδαγωγοί (Πίνακας 1)

Πίνακας 1. Εργάζεσθε ή έχετε εργασθεί ως παιδαγωγός;

		Cumulative			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	NAI	69	94.5	94.5	94.5
	OXI	4	5.5	5.5	100.0
	Total	73	100.0	100.0	

Στον Πίνακα 2 διαπιστώνεται πως το 86.3% είναι γυναίκες και το 13.7% είναι άνδρες.

Πίνακας 2. Φύλο

		Cumulative			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	ΑΝΔΡΑΣ	10	13.7	13.7	13.7
	ΓΥΝΑΙΚΑ	63	86.3	86.3	100.0
	Total	73	100.0	100.0	

Στον Πίνακα 3. διαφαίνεται πως το 38.4% είναι 26-35 ετών και το 32.9% είναι 22-25 ετών.

Πίνακας 3. Ηλικία

		Cumulative			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	22-25	24	32.9	32.9	32.9
	26-35	28	38.4	38.4	71.2
	36-45	10	13.7	13.7	84.9
	46-55	9	12.3	12.3	97.3
	56-67	2	2.7	2.7	100.0

Total	73	100.0	100.0
-------	----	-------	-------

Στην έρευνα, εκτός όλων των άλλων, έχει ληφθεί υπόψιν και το μηνιαίο καθαρό εισόδημα. Στον πίνακα 4 αναφέρεται πως η πλειοψηφία (το 56.2%) αμείβεται με 501-1000€.

Πίνακας 4. Μηνιαίο καθαρό εισόδημα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-500 €	21	28.8	28.8	28.8
	501-1000€	41	56.2	56.2	84.9
	1001-2000€	10	13.7	13.7	98.6
	2001€ και άνω	1	1.4	1.4	100.0
	Total	73	100.0	100.0	

Επιπρόσθετα, ο τύπος της μονάδας προσχολικής αγωγής είναι ένα βασικό κριτήριο της παρούσας έρευνας (Πίνακας 5). Το 32.9% εργάζεται σε βρεφονηπιακό σταθμό, το 34.2% σε παιδικό σταθμό, το 17.8% σε νηπιαγωγείο και το 2.7% σε κέντρο δημιουργικής απασχόλησης.

Πίνακας 5. Τύπος Μονάδας Προσχολικής Αγωγής

Βρεφονηπιακός Σταθμός	24	32.9	32.9	32.9
Παιδικός Σταθμός	25	34.2	34.2	67.1
Νηπιαγωγείο	13	17.8	17.8	84.9
Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης	2	2.7	2.7	87.7
Άλλο	9	12.3	12.3	100.0
Total	73	100.0	100.0	

Χαρακτηριστικό, επίσης, είναι το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων (Πίνακας 6). Το 52.1% είναι απόφοιτος ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος (ΑΕΙ) και το 20.5% έχει αποφοιτήσει από σχολή νηπιαγωγών/βρεφονηπιοκόμων.

Πίνακας 6. Σπουδές

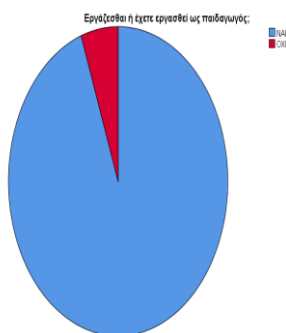
Valid	ΑΕΙ	38	52.1	52.1	52.1
	Μετεκπαίδευση/Μεταπτυχιακός	19	26.0	26.0	78.1
	Διδακτορικό	1	1.4	1.4	79.5
	Σχολή νηπιαγωγών/βρεφονηπιοκόμων	15	20.5	20.5	100.0
	Total	73	100.0	100.0	

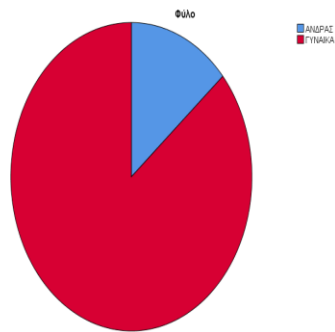
Τέλος, όσο αφορά το δημογραφικά στοιχεία, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν για την περιοχή εργασίας τους. Χαρακτηριστικό είναι πως το 65.8% εργάζεται σε αστική περιοχή (Πίνακας 7).

Πίνακας 7. Περιοχή απασχόλησης

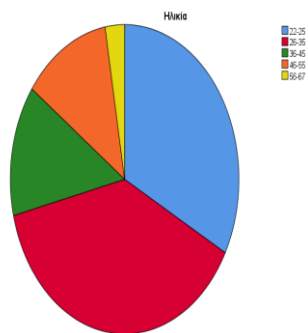
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Αστική	48	65.8	65.8
	Ημιαστική	16	21.9	21.9
	Αγροτική	9	12.3	12.3
	Total	73	100.0	100.0

Παρακάτω παρατίθενται τα διαγράμματα για τις παραπάνω ερωτήσεις:

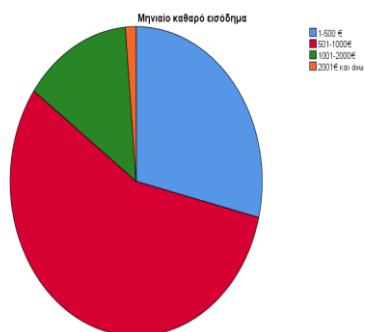
Διάγραμμα 1: Εργάζεσθε ή έχετε εργασθεί ως παιδαγωγός;

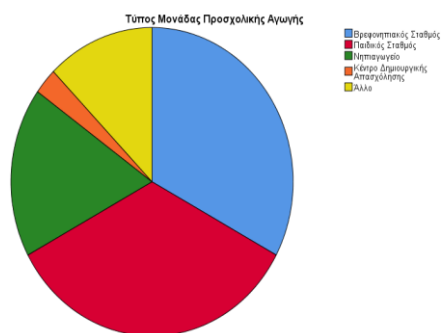
Διάγραμμα 2: Φύλο

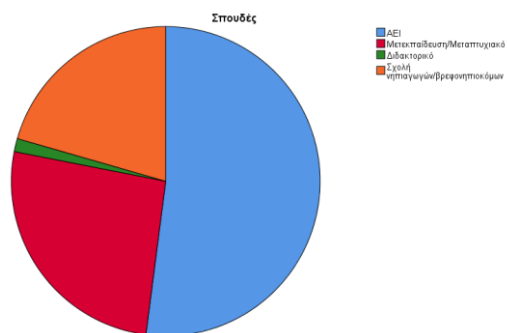
Διάγραμμα 3: Ηλικία

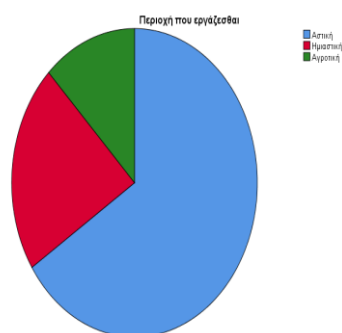
Διάγραμμα 4: Μηνιαίο καθαρό εισόδημα

Διάγραμμα 5: Τύπος μονάδας προσχολικής αγωγής

Διάγραμμα 6: Σπουδές

Διάγραμμα 7: Περιοχή απασχόλησης

5.2 Περιγραφική Στατιστική

Στους παρακάτω πίνακες συγκεντρώνονται τα αποτελέσματα των υπόλοιπων ερωτήσεων του ερωτηματολογίου (*Παράρτημα*) με βάση το εισόδημα.

Πίνακας 8. Προσφέρω ίδιας ποιότητας εκπαιδευτικό έργο στην παρούσα κατάσταση όπως και πριν την κρίση.

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
1.	Προσφέρω ίδιας	0	4	0	0
	ποιότητας εκπαιδευτικό έργο	1	5	0	0
	στην παρούσα κατάσταση,	7	4	2	0
	όπως και πριν την κρίση.	6	16	5	0
		7	12	3	1
Total		21	41	10	1

Πίνακας 9. Αισθάνομαι ότι αμείβομαι οικονομικά επάξια για τις υπηρεσίες που προσφέρω

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
2.	Αισθάνομαι ότι	8	8	2	0
	αμείβομαι οικονομικά επάξια	6	9	2	0
	για τις υπηρεσίες που	5	10	2	0
	προσφέρω.	1	12	3	0
		1	2	1	1
Total		21	41	10	1

Πίνακας 10. Η πολιτεία με αντιμετωπίζει ως ένα χρήσιμο μέλος και ανταμείβει γι' αυτό (με οποιοδήποτε τρόπο).

			Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
			1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
3.	Η πολιτεία με	1	7	7	4	1
	αντιμετωπίζει ως ένα χρήσιμο	2	5	11	3	0
	μέλος και ανταμείβει γι' αυτό	3	6	13	1	0
	(με οποιοδήποτε τρόπο).	4	3	8	1	0
		5	0	2	1	0
Total			21	41	10	1

Πίνακας 11. Η ηθική ικανοποίηση που αντλώ από τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας είναι ανάξια των υπηρεσιών που προσφέρω

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
4.	Η ηθική ικανοποίηση 1	2	2	2	0
	που αντλώ από τα υπόλοιπα 2	9	10	0	0
	μέλη της κοινωνίας είναι 3	6	11	2	1
	ανάξια των υπηρεσιών που 4	3	11	3	0
	προσφέρω. 5	1	7	3	0
Total		21	41	10	1

Πίνακας 12. Οι μισθολογικές περικοπές έχουν επιφέρει αλλαγές στην ζωή μου που επηρεάζουν το παιδαγωγικό μου έργο

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
1.	Οι μισθολογικές	1	0	9	3	0
	περικοπές έχουν επιφέρει	2	6	9	3	0
	αλλαγές στην ζωή μου που	3	7	9	3	1
	επηρεάζουν το παιδαγωγικό	4	4	12	0	0
	μου έργο.	5	4	2	1	0
Total			21	41	10	1

Πίνακας 13. Προσφέρω ίδιας ποιότητας εκπαιδευτικό έργο στην παρούσα κατάσταση, όπως και πριν την κρίση

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
1.	Προσφέρω ίδιας ποιότητας εκπαιδευτικό έργο στην παρούσα κατάσταση, όπως και πριν την κρίση.	1	0	3	0
		2	2	5	1
		3	4	5	0
		4	7	14	5
		5	8	14	4
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 14. Αισθάνομαι ότι αμείβομαι οικονομικά επάξια για τις υπηρεσίες που προσφέρω

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
2.	Αισθάνομαι ότι	1	7	5	2	0
	αμείβομαι οικονομικά επάξια	2	6	13	3	0
	για τις υπηρεσίες που	3	5	10	1	1
	προσφέρω.	4	2	9	3	0
		5	1	4	1	0
Total		21	41	10	1	

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 15. Η πολιτεία με αντιμετωπίζει ως ένα χρήσιμο μέλος και ανταμείβει γι' αυτό (με οποιοδήποτε τρόπο).

			Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
			1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
3.	Η πολιτεία με	1	3	9	3	0
	αντιμετωπίζει ως ένα χρήσιμο	2	8	8	3	0
	μέλος και ανταμείβει γι' αυτό	3	7	10	1	1
	(με οποιοδήποτε τρόπο).	4	2	11	2	0
		5	1	3	1	0
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 16. Η ηθική ικανοποίηση που αντλώ από τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας είναι ανάξια των υπηρεσιών που προσφέρω

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
4.	Η ηθική ικανοποίηση 1	1	4	2	0
	που αντλώ από τα υπόλοιπα 2	7	7	0	0
	μέλη της κοινωνίας είναι 3	7	10	2	1
	ανάξια των υπηρεσιών που 4	5	15	4	0
	προσφέρω. 5	1	5	2	0
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 17. Οι μισθολογικές περικοπές έχουν επιφέρει αλλαγές στην ζωή μου που επηρεάζουν το παιδαγωγικό μου έργο

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
5.	Οι μισθολογικές 1	1	10	3	0
	περικοπές έχουν επιφέρει 2	4	7	3	1
	αλλαγές στην ζωή μου που 3	10	10	2	0
	επηρεάζουν το παιδαγωγικό 4	5	12	0	0
	μου έργο. 5	1	2	2	0
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 18. Τα παιδιά έρχονται από το σπίτι με περισσότερους προβληματισμούς

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
1.	Τα παιδιά έρχονται 1	2	3	1	0
	από το σπίτι με 2	1	6	2	0
	περισσότερους 3	4	6	4	1
	προβληματισμούς. 4	11	14	2	0
	5	3	12	1	0
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 19. Τα παιδιά επιζητούν από μένα ενίσχυση του εγώ τους λόγω του γενικότερου κλίματος ανασφάλειας που εκλαμβάνουν από το περιβάλλον τους.

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
2.	Τα παιδιά επιζητούν	1	0	1	0
	από μένα ενίσχυση του εγώ	2	2	3	0
	τους λόγω του γενικότερου	3	4	8	0
	κλίματος ανασφάλειας που	4	12	21	1
	εκλαμβάνουν από το	5	3	8	0
	περιβάλλον τους.				
Total			21	41	10

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 20. Έχουν αυξηθεί οι γενικότερες απαιτήσεις εκ μέρους μου λόγω της κρίσης

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
3.	Έχουν αυξηθεί οι	1	0	2	1	0
	γενικότερες απαιτήσεις εκ	2	2	6	2	0
	μέρους μου λόγω της κρίσης.	3	9	9	3	0
		4	6	15	2	1
		5	4	9	2	0
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 21. Ο ρόλος μου ως παιδαγωγός έχει αυξηθεί λόγω της οικονομικής κρίσης

			Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
			1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
4.	Ο ρόλος μου ως	1	1	1	1	0
	παιδαγωγός έχει αυξηθεί	2	2	6	0	0
	λόγω της οικονομικής κρίσης.	3	9	12	5	0
		4	8	14	2	0
		5	1	8	2	1
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 22. Καταφέρνω να ανταποκριθώ στις αυξημένες απαιτήσεις των παιδιών

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
5.	Καταφέρνω να	2	2	2	0
ανταποκριθώ στις αυξημένες	3	6	6	0	0
απαιτήσεις των παιδιών.	4	10	26	6	0
	5	3	7	4	1
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 23. Ο εξοπλισμός και τα υλικά που μου παρέχονται επαρκούν για την οργάνωση των απαιτούμενων δραστηριοτήτων

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
1.	Ο εξοπλισμός και τα	1	1	5	1
υλικά που μου παρέχονται	2	8	16	3	0
επαρκούν για την οργάνωση	3	7	9	4	1
των απαιτούμενων	4	3	7	0	0
δραστηριοτήτων.	5	2	4	2	0
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 24. Η επίπλωση του χώρου είναι ελλιπής και δυσχεραίνει το παιδαγωγικό έργο

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
2.	Η επίπλωση του	1	3	7	2
χώρου είναι ελλιπής και	2	6	9	2	0
δυσχεραίνει το παιδαγωγικό	3	3	7	4	1
έργο.	4	5	9	1	0
	5	4	9	1	0
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 25. Οι οικονομικοί πόροι μου επιτρέπουν να δημιουργήσω τις απαραίτητες συνθήκες για μιας καλής ποιότητας παιδαγωγικό υλικό

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
3.	Οι οικονομικοί πόροι μου επιτρέπουν να δημιουργήσω τις απαραίτητες συνθήκες για μιας καλής ποιότητας παιδαγωγικό υλικό.	1	3	8	1	1
	1	3	8	11	1	0
	2	8	11	4	0	0
	3	8	1	9	4	0
	4	1	2	0	0	0
	5	1	2	0	0	0
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 26. Η ποιότητα του παιδαγωγικού έργου επηρεάζεται από τον μεγάλο αριθμό των παιδιών λόγω συγχωνεύσεων/καταργήσεων

			Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
			1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
4.	Η ποιότητα του παιδαγωγικού έργου επηρεάζεται από τον μεγάλο αριθμό των παιδιών λόγω συγχωνεύσεων/καταργήσεων	1	0	3	2	1
		2	4	1	1	0
		3	7	6	1	0
		4	2	14	3	0
		5	8	17	3	0
.						
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 27. Αντιμετωπίζουμε περισσότερα προβλήματα ακαταλληλότητας κτηρίων λόγω συγχωνεύσεων/καταργήσεων

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
5.	Αντιμετωπίζουμε	1	0	2	2	0
	περισσότερα προβλήματα	2	2	2	1	1
	ακαταλληλότητας κτηρίων	3	8	7	3	0
	λόγω	4	8	16	1	0
	συγχωνύσεων/καταργήσεων	5	3	14	3	0
.						
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 28. Οι οικογένειες εξασφαλίζουν στα παιδιά της μονάδας προσχολικής αγωγής μου κατάλληλες συνθήκες σίτισης και ρουχισμού

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
1.	Οι οικογένειες	1	0	2	0
	εξασφαλίζουν στα παιδιά της	2	1	3	0
	μονάδας προσχολικής	3	8	6	0
	αγωγής μου κατάλληλες	4	8	22	1
	συνθήκες σίτισης και	5	4	8	0
	ρουχισμού.				
Total			21	41	10

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 29. Οι γονείς των μαθητών μου αδυνατούν να προσφέρουν στα παιδιά την απαραίτητη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη με την ίδια σχολαστικότητα που το έκαναν και παλιότερα

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
2.	Οι γονείς των	1	5	9	2	0
	μαθητών μου αδυνατούν να	2	3	13	2	0
	προσφέρουν στα παιδιά την	3	9	12	2	1
	απαραίτητη	4	3	5	2	0
	ιατροφαρμακευτική	5	1	2	2	0
	περίθαλψη με την ίδια					
	σχολαστικότητα που το					
	έκαναν και παλιότερα.					
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 30. Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την ψυχολογία των γονέων, τις οικογενειακές σχέσεις και κατ'επέκταση την ψυχολογία των παιδιών

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
3.	Η οικονομική κρίση	2	4	3	0
	έχει επηρεάσει την ψυχολογία	5	4	1	0
	των γονέων, τις οικογενειακές	4	15	3	0

Μορφοποίησης: Ελληνικά

σχέσεις και κατ'επέκταση την	5	10	18	3	1
ψυχολογία των παιδιών.					
Total		21	41	10	1

Πίνακας 31. Οι συγχωνεύσεις-καταργήσεις δημιουργούν δυσάρεστες συνθήκες για τις οικογένειες των νηπίων

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
4. Οι συγχωνεύσεις-καταργήσεις δημιουργούν δυσάρεστες συνθήκες για τις οικογένειες των νηπίων.	1	0	0	1	0
	2	2	5	0	0
	3	5	12	4	0
	4	12	16	1	0
	5	2	8	4	1
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 32. Οι γονείς συνεισφέρουν οικονομικά όσο και πριν την κρίση για να συμμετέχουν τα παιδιά τους σε σχολικές δραστηριότητες ψυχαγωγίας

			Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
			1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
5.	Οι γονείς	1	0	5	0	0
	συνεισφέρουν οικονομικά όσο	2	5	14	3	0
	και πριν την κρίση για να	3	8	10	3	1
	συμμετέχουν τα παιδιά τους	4	6	11	4	0
	σε σχολικές δραστηριότητες	5	2	1	0	0
	ψυχαγωγίας					
	(παρακολούθηση					
	παράστασης).					
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 33. Οι συνθήκες ασφάλειας των παιδιών έχουν επιδεινωθεί λόγω του αυξημένου αριθμού τους που προέκυψε με τις συγχωνεύσεις-καταργήσεις λόγω οικονομικών δυσχαιρειών

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
1.	Οι συνθήκες	1	0	4	2	0
ασφάλειας των παιδιών έχουν	2	5	6	1	0	0
επιδεινωθεί λόγω του	3	7	12	2	1	1
αυξημένου αριθμού τους που	4	7	13	2	0	0

Μορφοποίησης: Ελληνικά

προέκυψε με τις	5	2	6	3	0
συγκωνεύσεις-καταργήσεις					
λόγω οικονομικών					
δυσχερειών.					
Total		21	41	10	1

Πίνακας 34. Ο χώρος της μονάδας προσχολικής αγωγής όπου υπηρετώ δεν είναι αρκετά ευρύχωρος για τον αριθμό των παιδιών που φιλοξενεί

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
2.	Ο χώρος της	1	5	7	3	0
	μονάδας προσχολικής	2	3	7	2	0
	αγωγής όπου υπηρετώ δεν	3	4	7	1	0
	είναι αρκετά ευρύχωρος για	4	7	14	3	1
	τον αριθμό των παιδιών που	5	2	6	1	0
	φιλοξενεί.					
	Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 35. Υπάρχουν παιδιά που απορρίφθηκε η δυνατότητα φοίτησης τους λόγω των αυξημένων εγγραφών

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
3.	Υπάρχουν παιδιά	1	1	13	2	1
	που απορρίφθηκε η	2	2	5	1	0
	δυνατότητα φοίτησης τους	3	7	8	3	0
	λόγω των αυξημένων	4	7	8	2	0
	εγγραφών.	5	4	7	2	0
	Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 36. Ο χώρος της μονάδας προσχολικής αγωγής παρέχει τα κατάλληλα ερεθίσματα για την γνωστική ανάπτυξη των νηπίων όπως και παλιότερα

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
4.	Ο χώρος της	1	0	2	0
	μονάδας προσχολικής	2	6	7	0
	αγωγής παρέχει τα	3	4	10	1
	κατάλληλα ερεθίσματα για την	4	8	16	0

Μορφοποίησης: Ελληνικά

γνωστική ανάπτυξη των νηπίων όπως και παλιότερα.	5	3	6	1	0
Total		21	41	10	1

Πίνακας 37. Ο χώρος της μονάδας προσχολικής αγωγής ενθαρρύνει την συνύπαρξη και την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των παιδιών, όσο και παλιότερα

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
5.	Ο χώρος της	1	0	2	1	0
	μονάδας προσχολικής	2	1	3	0	0
	αγωγής ενθαρρύνει την	3	8	10	2	1
	συνύπαρξη και την ανάπτυξη	4	10	15	6	0
	κοινωνικών σχέσεων μεταξύ	5	2	11	1	0
	των παιδιών, όσο και					
	παλιότερα.					
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 38. Οι οικογένειες των μαθητών μου έχουν την ίδια διάθεση για συνεργασία μαζί μου όπως παλιότερα

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
1. Οι οικογένειες των μαθητών μου έχουν την ίδια διάθεση για συνεργασία μαζί μου όπως παλιότερα.	1	0	4	0	0
	2	6	10	2	0
	3	7	9	3	0
	4	6	10	3	1
	5	2	8	2	0
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 39. Έχω την ίδια διάθεση για συνεργασία με τις οικογένειες των μαθητών μου όπως παλιότερα

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
2.	Έχω την ίδια	1	0	3	0
	διάθεση για συνεργασία με τις 2		1	2	1
	οικογένειες των μαθητών μου	3	5	8	1
	όπως παλιότερα.	4	9	14	4

Μορφοποίησης: Ελληνικά

	5	6	14	4	0
Total		21	41	10	1

Πίνακας 40. Οι οικογένειες των μαθητών μου δίνουν πλέον λιγότερη σημασία στην πρόοδο των παιδιών τους, καθώς τους απασχολούν άλλα θέματα που σχετίζονται με την οικονομική κρίση

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
3.	Οι οικογένειες των μαθητών μου δίνουν πλέον λιγότερη σημασία στην πρόοδο των παιδιών τους, καθώς τους απασχολούν άλλα θέματα που σχετίζονται με την οικονομική κρίση.	1	1	5	0
		2	1	8	3
		3	8	9	2
		4	7	11	5
		5	4	8	0
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 41. Υπάρχει ανάγκη για συμβουλευτική δράση από τον/την παιδαγωγό στις οικογένειες λόγω των δύσκολων συνθηκών

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
4.	Υπάρχει ανάγκη για 2	1	0	0	0
συμβουλευτική δράση από 3		4	11	4	0
τον/την παιδαγωγό στις 4		13	15	4	0
οικογένειες λόγω των 5		3	15	2	1
δύσκολων συνθηκών.					
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 42. Υπάρχει ένα γενικότερο κλίμα καχυποψίας απέναντι στο επάγγελμα του/της παιδαγωγού σε σχέση με πριν την κρίση

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
5.	Υπάρχει ένα γενικότερο κλίμα καχυποψίας απέναντι στο επάγγελμα του/της παιδαγωγού σε	1	0	4	1	0
		2	3	10	1	1
		3	8	10	5	0
		4	7	11	3	0

Μορφοποίησης: Ελληνικά

σχέση με πριν την κρίση.	5	3	6	0	0
Total		21	41	10	1

Πίνακας 43. Οι οικογένειες των παιδιών προσφέρουν στη μονάδα όσα υλικά πρόσφεραν και παλιότερα

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
1.	Οι οικογένειες των	1	4	4	2	0
	παιδιών προσφέρουν στη	2	4	13	3	0
	μονάδα όσα υλικά	3	9	14	2	1
	πρόσφεραν και παλιότερα.	4	3	10	3	0
		5	1	0	0	0
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 44. Οι γονείς δεν συμμετέχουν στις ενημερωτικές συναντήσεις που διεξάγονται στον χώρο της μονάδας όπως και παλιότερα

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
2.	Οι γονείς δεν	1	2	2	0
	συμμετέχουν στις	2	6	10	3
	ενημερωτικές συναντήσεις	3	7	10	6
	που διεξάγονται στον χώρο	4	6	11	1
	της μονάδας όπως και	5	0	8	0
	παλιότερα.				
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 45. Οι οικογένειες έχουν τη διάθεση για εθελοντική εργασία όσο και παλιότερα

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
3.	Οι οικογένειες έχουν	1	2	7	1	0
	τη διάθεση για εθελοντική	2	6	12	2	0
	εργασία όσο και παλιότερα.	3	11	14	5	1
		4	1	8	1	0
		5	1	0	1	0
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 46. Οι οικογένειες νιώθουν ότι το παιδί τους είναι ασφαλές στον χώρο του νηπιαγωγείου

			Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
			1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
4.	Οι οικογένειες	1	0	2	0	0
	νιώθουν ότι το παιδί τους	2	2	5	1	0
	είναι ασφαλές στον χώρο του	3	4	6	1	0
	νηπιαγωγείου.	4	12	22	5	0
		5	3	6	3	1
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 47. Οι οικογένειες νιώθουν ότι στον χώρο της μονάδας προσχολικής αγωγής υπάρχουν τα μέσα και τα υλικά για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
5.	Οι οικογένειες	1	0	1	0
	νιώθουν ότι στον χώρο της	2	4	7	0
	μονάδας προσχολικής	3	7	9	0
	αγωγής υπάρχουν τα μέσα	4	8	18	1
	και τα υλικά για την	5	2	6	0
	ολόπλευρη ανάπτυξη των				
	παιδιών.				
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 48. Η συμπεριφορά των παιδιών μέσα στην τάξη έχει επηρεαστεί από προβλήματα που έχει φέρει η οικονομική κρίση στην οικογένεια

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
1.	Η συμπεριφορά των 1	1	1	0	0
	παιδιών μέσα στην τάξη έχει 2	1	7	1	0
	επηρεαστεί από προβλήματα 3	8	10	5	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

που έχει φέρει η οικονομική	4	9	17	2	0
κρίση στην οικογένεια.	5	2	6	2	0
Total		21	41	10	1

Πίνακας 49. Η ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών (σωματική, κοινωνική, γνωστική, λεκτική) επηρεάζεται από την οικονομική κρίση

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
2.	Η ολόπλευρη	1	1	1	1
	ανάπτυξη των παιδιών	2	3	5	0
	(σωματική, κοινωνική,	3	7	12	3
	γνωστική, λεκτική)	4	5	13	3
	επηρεάζεται από την	5	5	10	3
	οικονομική κρίση.				
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 50. Η καθημερινότητα κάποιων παιδιών θα επηρεαστεί από τις συγχωνεύσεις/καταργήσεις

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
3.	Η καθημερινότητα	1	0	0	1	0
	κάποιων παιδιών θα	2	3	4	0	0
	επηρεαστεί από τις	3	8	6	1	1
	συγχωνεύσεις/καταργήσεις.	4	6	19	4	0
		5	4	12	4	0
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 51. Η παιδική ηλικία βιώνεται διαφορετικά από τα παιδιά σε σχέση με το παρελθόν, ως συνέπεια της οικονομικής κρίσης

			Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
			1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
4.	Η παιδική ηλικία	1	1	0	0	0
	βιώνεται διαφορετικά από τα	2	0	7	2	0
	παιδιά σε σχέση με το	3	8	5	0	0
	παρελθόν, ως συνέπεια της	4	7	16	4	0

Μορφοποίησης: Ελληνικά

οικονομικής κρίσης.	5	5	13	4	1
Total		21	41	10	1

Πίνακας 52. Το παιδί απολαμβάνει πολύ λιγότερα αγαθά, υλικά και μη, συνυφασμένα με την παιδική ηλικία σε σχέση με πριν την κρίση

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
5.	Το παιδί	1	3	1	0	0
	απολαμβάνει πολύ λιγότερα	2	1	5	2	0
	αγαθά, υλικά και μη,	3	5	15	2	0
	συνυφασμένα με την παιδική	4	9	16	4	1
	ηλικία σε σχέση με πριν την	5	3	4	2	0
	κρίση (πχ. παιχνίδια, βιβλία,					
	ψυχαγωγικές επισκέψεις).					
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 53. Εκ μέρους της τοπικής αυτοδιοίκησης δίνονται αρκετά χρήματα για να πληρωθούν τρέχοντα έξοδα της μονάδας προσχολικής αγωγής

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
1.	Εκ μέρους της	1	3	4	2	0
	τοπικής αυτοδιοίκησης	2	6	24	1	1
	δίνονται αρκετά χρήματα για	3	9	10	3	0
	να πληρωθούν τρέχοντα	4	2	2	2	0
	έξοδα της μονάδας	5	1	1	2	0
	προσχολικής αγωγής.					
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 54. Η συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση παραμένει ίδια όπως παλιότερα

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
2.	Η συνεργασία με την	1	1	4	1	0
	τοπική αυτοδιοίκηση	2	4	19	0	0
	παραμένει ίδια όπως	3	14	9	4	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

παλιότερα.	4	1	8	3	0
	5	1	1	2	0
Total		21	41	10	1

Πίνακας 55. Οι εθελοντικές προσφορές από την τοπική αυτοδιοίκηση προς την μονάδα προσχολικής αγωγής

			Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
			1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
3.	Οι εθελοντικές	1	3	8	1	0
	προσφορές από την τοπική	2	4	16	3	0
	αυτοδιοίκηση προς την	3	11	15	4	0
	μονάδα προσχολικής αγωγής	4	2	1	1	1
	(π.χ. δώρα τα Χριστούγεννα,	5	1	1	1	0
	εκδηλώσεις) παραμένουν					
	ίδιες όπως παλιότερα.					
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 56. Η τοπική αυτοδιοίκηση συνεπικουρεί στην καλή ποιότητα του παιδαγωγικού μου έργου

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα				
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω	
4.	Η τοπική	1	1	4	1	0
	αυτοδιοίκηση συνεπικουρεί	2	2	17	2	0
	στην καλή ποιότητα του	3	12	12	3	0
	παιδαγωγικού μου έργου.	4	4	6	3	1
		5	2	2	1	0
Total			21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

Πίνακας 57. Υπάρχει άνιση κατανομή των χρημάτων στη μονάδα προσχολικής αγωγής, γεγονός που εξαρτάται από το πόσο εύπορος είναι ο Δήμος στον οποίο ανήκει η μονάδα προσχολικής αγωγής

			Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
			1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
5.	Υπάρχει άνιση	1	0	2	0	0
κατανομή των χρημάτων στη		2	3	3	1	0

Μορφοποίησης: Ελληνικά

μονάδα προσχολικής	3	10	12	2	1
αγωγής, γεγονός που	4	7	17	5	0
εξαρτάται από το πόσο	5	1	7	2	0
εύπορος είναι ο Δήμος στον					
οποίο ανήκει η μονάδα					
προσχολικής αγωγής.					
Total		21	41	10	1

Πίνακας 58. Πιστεύεις ότι η απουσία των παιδιών από οργανωμένες δομές λόγω του COVID-19 επηρεάζει την κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξή τους;

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα			
		1-500 €	501-1000€	1001-2000€	2001€ και άνω
Πιστεύεις ότι η απουσία των	1	0	2	0	0
παιδιών από οργανωμένες	2	3	3	0	0
δομές λόγω του COVID-19	3	4	2	0	0
επηρεάζει την κοινωνικο-	4	6	19	4	0
συναισθηματική ανάπτυξή	5	8	15	6	1
τους;					
Total		21	41	10	1

Μορφοποίησης: Ελληνικά

5.3 Σχέση εισοδήματος και παιδαγωγικού έργου

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα αναλύοντας το παιδαγωγικό ως μια συνολική μεταβλητή με βάση τις ερωτήσεις παρατηρεί κανείς πως δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση μεταξύ των δυο μεταβλητών, αφού $r=0.135$ και $p=0.255>0.05$.

Ο συντελεστής r ονομάζεται συντελεστής γραμμικής συσχέτισης, παίρνει τιμές από -1 έως 1. Όταν ο συντελεστής ισούται με 1 τότε υπάρχει απόλυτη συμφωνία μεταξύ των δυο μεταβλητών. Η τιμή του r δείχνει αν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ των δυο μεταβλητών και αν μπορεί να απορριφθεί η μηδενική υπόθεση. Υπάρχουν δυο στάθμες εμπιστοσύνης: α) όταν $p<0.05$ η στάθμη εμπιστοσύνης είναι 95%, β) όταν $p<0.01$ η στάθμη εμπιστοσύνης είναι 99%.

Πίνακας 59. Σχέση εισοδήματος και παιδαγωγικού έργου

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα	παιδαγωγικό_έργο
Μηνιαίο καθαρό εισόδημα	Pearson Correlation	1	.135
	Sig. (2-tailed)		.255
	N	73	73
παιδαγωγικό_έργο	Pearson Correlation	.135	1
	Sig. (2-tailed)	.255	
	N	73	73

Μορφοποίηση: Ελληνικά

5.4 Σχέση εισοδήματος και οικογένεια παιδιού

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα αναλύοντας το παιδαγωγικό ως μια συνολική μεταβλητή με βάση τις ερωτήσεις παρατηρεί κανείς πως δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση μεταξύ των δυο μεταβλητών, αφού $r=0.040$ και $p=0.735>0.05$.

Πίνακας 60. Σχέση εισοδήματος και οικογένεια παιδιού

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα	Παιδί
Μηνιαίο καθαρό εισόδημα	Pearson Correlation	1	.040
	Sig. (2-tailed)		.735
	N	73	73
παιδί	Pearson Correlation	.040	1
	Sig. (2-tailed)	.735	
	N	73	73

Μορφοποίηση: Ελληνικά

5.5 Σχέση εισοδήματος και περιοχής

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση μεταξύ του εισοδήματος και της περιοχής (αστική-ημιαστική-αγροτική) που εργάζεται ο παιδαγωγός, αφού $r=0.023$ και $p=0.846>0.05$.

Πίνακας 61. Σχέση εισοδήματος και περιοχής

		Μηνιαίο καθαρό εισόδημα	Περιοχή που εργάζεσθαι
Μηνιαίο καθαρό εισόδημα	Pearson Correlation	1	-.023
	Sig. (2-tailed)		.846
	N	73	73
Περιοχή που εργάζεται	Pearson Correlation	-.023	1
	Sig. (2-tailed)	.846	
	N	73	73

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα - Συζήτηση

Συνοψίζοντας τα ευρήματα της μελέτης, διαπιστώνουμε αρχικά τη σημαντικότητα του ρόλου του παιδαγωγού, ο οποίος από τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού προσφέρει τα κατάλληλα εφόδια μέσω των οποίων θα επιτευχθεί η ολιστική ανάπτυξη, τόσο σε ακαδημαϊκό, όσο και σε κοινωνικό και ψυχολογικό επίπεδο. Υπό την καθοδήγηση του παιδαγωγού, οι μικροί μαθητές θα είναι σε θέση να αναπτύξουν κινητικές και νοητικές δεξιότητες, εστιάζοντας παράλληλα στην επιθυμητή κοινωνικοποίησή τους μέσω των κατάλληλων δραστηριοτήτων που θα συμβάλλουν στην επίτευξη των μαθησιακών στόχων (Φρυδάκη et al, 2015).

Βάσει της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, παρατηρούμε ότι τα περισσότερα ερεθίσματα παρέχονται στα παιδιά από τη βρεφική και νηπιακή ηλικία, επομένως η ένταξη στις μονάδες προσχολικής αγωγής καθίσταται απαραίτητη. Μια ποιοτική προσχολική αγωγή εξασφαλίζει στα παιδιά τυπικά οφέλη που σχετίζονται τόσο με την κατανόηση του διδακτικού υλικού, όσο και με την παροχή των δεξιοτήτων που αφορούν στην κοινωνικοποίηση, τη συνεργασία και την αμοιβαιότητα, αξίες που παρέχονται από καταρτισμένο διδακτικό προσωπικό που αναπτύσσει σχέσεις εμπιστοσύνης τόσο με τους μαθητές, όσο και με τις οικογένειες των παιδιών (Davoudi et al, 2005).

Στην Ευρώπη, οι μαθητές υπάγονται ευκολότερα σε μονάδες προσχολικής αγωγής και φροντίδας, ενώ σημειώνονται ευνοϊκές συνθήκες εργασίας για το εκπαιδευτικό προσωπικό, καθώς παρέχεται συστηματική χρηματοδότηση από τους δημόσιους φορείς. Ωστόσο, οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης ήταν εμφανείς στον εκπαιδευτικό κλάδο, με μεγαλύτερη επιρροή στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Oppenheim et al, 1992).

Σχετικά με το οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας, διαπιστώνουμε πως επηρεάζει άμεσα την εκπαιδευτική πορεία των μαθητών, αφού η οικονομική επιφάνεια συνεισφέρει στην άμεση εισαγωγή των παιδιών σε μονάδες προσχολικής αγωγής, παρέχοντας τα κατάλληλα εφόδια. Από την άλλη, όσες οικογένειες αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα και δεν έχουν κατακτήσει κάποιο τίτλο σπουδών, αδυνατούν να βοηθήσουν τα παιδιά με τη σχολική ύλη. Μέσω της αντισταθμιστικής αγωγής είναι δυνατό να εξαλειφθούν οι ανισότητες μεταξύ των μαθητών, με σκοπό να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση και θάρρος, ώστε να κατακτήσουν τους προσωπικούς τους στόχους και να ενσωματωθούν στο κοινωνικό σύνολο. Μελέτες όπως το Head Start εστιάζουν στην ποιοτική προσχολική αγωγή, η οποία παρέχει βελτίωση των κοινωνικών

δεξιότητων, ωφελεί την αλληλεπίδραση μεταξύ παιδαγωγού και παιδιού, ενώ μακροπρόθεσμα θα βοηθήσει στην κατάκτηση της υπευθυνότητας από τα παιδιά (Miller et al, 1999).

Η μεθοδολογία της έρευνας βασίστηκε στη διεξαγωγή ερωτηματολογίου προκειμένου να διαπιστωθεί η ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου των παιδαγωγών προσχολικής αγωγής στην περίοδο της οικονομικής κρίσης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα δημογραφικά στοιχεία κατέδειξαν ένα μεγάλο ποσοστό το οποίο εργάζεται ως παιδαγωγός, ενώ οι μισοί περίπου από τους ερωτηθέντες απάντησαν πως αμείβονται από 501-1000 ευρώ μηνιαίως. Οι περισσότεροι εργάζονται σε αστικές περιοχές, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό έχει απορροφηθεί σε παιδικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς.

Η περιγραφική στατιστική κατέδειξε τη σχέση μεταξύ της οικογένειας των παιδιών και του εισοδήματος, ενώ η ψυχολογία της οικογένειας επηρεάστηκε σημαντικά από την κρίση, αφού υπάρχει κλίμα αβεβαιότητας ως προς την οικονομική κατάσταση. Η σχέση ανάμεσα στο εισόδημα των γονέων και της περιοχής όπου διαμένουν δεν αποτέλεσε ιδιαίτερο ζήτημα μελέτης καθώς δεν επηρεάζεται από τις οικονομικές αλλαγές, σύμφωνα με τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου. Επιπλέον, το εκπαιδευτικό έργο των παιδαγωγών επίσης δεν επηρεάστηκε άμεσα, καθώς οι περισσότεροι απάντησαν πως υπάρχουν επαρκή εκπαιδευτικά εργαλεία και πως η πολιτεία συνεισφέρει αρκετά. Βέβαια, η εισαγωγή μεγάλου αριθμού μαθητών στις τάξεις δυσχεραίνει την ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου, παρ' όλο που η ηθική ικανοποίηση δε μειώνεται καθόλου (Oppenheim et al, 1992).

Σχετικά με το ερώτημα που αφορά στην πανδημία του COVID-19 και το κατά πόσο συνέβαλε αρνητικά στην κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι εξέφρασαν τον προβληματισμό τους σχετικά με την απουσία των παιδιών από τις σχολικές μονάδες. Είναι προφανές ότι ο βασικός πυρήνας κοινωνικοποίησης ενός παιδιού, πέρα από την οικογένεια, είναι το σχολείο, αφού εκεί αποκτά φίλους και έρχεται σε επαφή με διαφορετικούς ανθρώπους και χαρακτήρες (Goodman et al, 2001). Η απουσία περίπου δύο μηνών από τις σχολικές αίθουσες δεν έχει καμία συνάφεια με την οικονομική κρίση, αφού αποτελεί ένα καθαρά κοινωνικό ζήτημα. Ο εγκλεισμός που επέβαλε το κράτος αυτό το διάστημα προκειμένου να αποφευχθεί η αύξηση των κρουσμάτων επηρέασε αναμφίβολα όλες τις ηλικίες, ιδιαίτερα όμως τα μικρά παιδιά τα οποία αναγκάστηκαν να αλλάξουν την καθημερινότητά τους πολύ σύντομα και να μην έχουν οπτική επαφή με τους συμμαθητές και τους φίλους τους (Βακαλιός et al, 1994).

Βιβλιογραφία

Μορφοποίησε: Ελληνικά

Ελληνόγλωσση

Αραβανής Γ. (2000), *Κοινωνική προέλευση και σχολική επιτυχία των μαθητών στομάθιμα της γλώσσας*: Εμπειρική Έρευνα. Αθήνα: Γρηγόρης

Βακαλιός Α. (1994), *Θέματα Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης II*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Γεωργίου Σ. (1993), *Ο ρόλος της οικογένειας στη σχολική επίδοση*, Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 19, 347-358.

Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (2019). Ανακτήθηκε από <https://en.unesco.org/themes/early-childhood-care-and-education>.

Ευαγγελόπουλος Σ. (1998), *Ελληνική εκπαίδευση*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020. Εκπαίδευση και Κατάρτιση. Ανακτήθηκε από https://ec.europa.eu/education/policies/european-policy-cooperation/et2020-framework_el

Ζαμπέτα, Ε. (1998), *Αγωγή και εκπαίδευση της πρώιμης παιδικής ηλικίας στην Ευρώπη*. Συγκριτική προσέγγιση, Αθήνα, Θεμέλιο.

Θεοδοσιάδου, Κ. (2012), *Κοινωνική προέλευση και σχολική επίδοση: μια εμπειρική έρευνα υπό το πρίσμα της Κοινωνικής Δικαιοσύνης*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Φιλοσοφική Σχολή. ΑΠΘ.

Θάνος Θ. (2010), *Κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών*, Σύγχρονη Εκπαίδευση, 161, 57-71.

Καστανίδου Σ. (2000), *Κοινωνική μεταβολή και οικογένεια*, Σύγχρονη Εκπαίδευση, 110, 65-74.

Κελπανίδης Μ. (2002), *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης-Θεωρίες και πραγματικότητα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κιτσαράς, Γ., (1991). *Εισαγωγή στην Προσχολική Παιδαγωγική*. Αθήνα: Παπαζήση.

Κιτσαράς, Γ., (2001), *Προσχολική Παιδαγωγική*, Αυτοέκδοση, Αθήνα, σελ 5-20.

Κωνσταντινίδης Θ. (1997), *Κοινωνιολογία του σχολείου και της σχολικής τάξης*, Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.

Μουσούρου Λ.Μ. (1989), *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*, Αθήνα: Gutenberg.

Μπίκος Κ. (2004), *Αλληλεπίδραση και κοινωνικές σχέσεις στη σχολική τάξη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Οικονομίδης Β. (2008), *Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη*, Εργαστήριο Ιστορικού Αρχείου, Κρήτη.

Παγγέ, Τ. (2005). Τυπική, Μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Πασχαλίδης, Δ. Π. (2010). Ψηφιακός γραμματισμός και επαγγελματική εκπαίδευση (No. GRI-2011-6384). Aristotle University of Thessaloniki.

Πυργιωτάκης Ι. (2000), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Τζάνη Μ. (1983), *Σχολική επιτυχία: Ζήτημα ταξικής προέλευσης και κουλτούρας*, Αθήνα: Γρηγόρης.

Φραγκουδάκη Α. (1985), *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Φρυδάκη Ε. (2015), *Η επαγγελματική ταυτότητα του εκπαιδευτικού και το μέλλον της διδασκαλίας*, Αθήνα: Κριτική.

Χατζηδήμου Δ. (2003), *Σκέψεις και προτάσεις για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης*, Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.

Ξενόγλωσση

Anastasiou, S., Filippidis, K., & Stergiou, K. (2015). "Economic recession, austerity and gender inequality at work. Evidence from Greece and other Balkan countries". *Procedia Economics and Finance*, 24, 41-49.

Baldwin R.W. (1966), *Social justice*, New York: Pergamon Press.

- Berger K. (2000), *The Developing Person through Childhood and Adolescence*. [New York](#): Worth.
- Berk L. (1997), *Child Development* (4th edition), Allyn and Bacon, Massachusetts.
- Bojer H. (2003), *Distributional justice: theory and measurement*, London, New York: Routledge.
- Brown, T. T., & Jernigan, T. L. (2012). Brain development during the preschool years. *Neuropsychology review*, 22(4), 313-333.
- Cheers B. (1990), *Rural disadvantage in Australian Social Work*, 43 (1), 5-13.
- Davoudi S. (2005), *Understanding territorial cohesion*. *Planning Practice and Research*, 20(4), 433-441.
- Doberman I. (2009), *Social inequality, class and caste Philadelphia*: Lippincott publishers.
- Fairbrother A. (2006), *Why should I teach for social justice*, Oswego University.
- Goodman D. (2001), *Promoting diversity and social justice*, California: Sage Publications.
- Griggs J. & Walker R. (2008), *The costs of child poverty for individuals and society. A literature review*. Report. Joseph Rowntree Foundation. Available from: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.612.3913&rep=rep1&type=pdf>. [21 October 2017].
- Miller D. (1999), *Principles of social justice*, Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Oppenheim, A. N. (1992), *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement* (New ed.). Pinter Publishers.
- Rubinstein D, (1979). *Education and Equality*, Harmondsworth (Middlesex): Penguin Books.
- Sternberg J. R. (2004), *Culture and Intelligence*, *American Psychologist*, 59(5), 325-338.
- Williams T. (1987), *Participation in Education*, *Australian Council for Educational Research*, Hawthorn.

Μορφοποίηση: Αγγλικά (Ηνωμένων Πολιτειών)

Παράρτημα

Α. Ερωτηματολόγιο

Τίτλος Έρευνας - Διερεύνηση Επίδρασης οικονομικής κρίσης στο έργο των παιδαγωγών

Η παρούσα έρευνα ερωτηματολογίου πραγματοποιείται στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας της Πολυξένης Τριανταφύλλου και της Σοφίας Βασιλειάδου, που φοιτούν στο τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Το θέμα της πτυχιακής έρευνας αφορά τη διερεύνηση της επίδρασης της οικονομικής κρίσης στο έργο των παιδαγωγών. Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι απόλυτα εθελοντική και δεν χρειάζεται να δώσετε προσωπικές πληροφορίες που υποδηλώνουν την ταυτότητά σας.

Παρακαλείσθε να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις με ειλικρίνεια, σύμφωνα με τις οδηγίες της κάθε ενότητας. Δεν υπάρχουν απαντήσεις που είναι σωστές ή λάθος – όλες οι απαντήσεις είναι αποδεκτές. Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και μπορείτε να αποχωρήσετε από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή το επιθυμείτε. Επίσης, η συμμετοχή είναι ανώνυμη και τα στοιχεία που συλλέγονται θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για την εξαγωγή έγκυρων συμπερασμάτων της παρούσας έρευνας.

Με εκτίμηση Πολυξένη Τριανταφύλλου και Σοφία Βασιλειάδου,

e-mail επικοινωνίας: xeniablack1998@gmail.com

Αλλαγή κωδικού πεδίου

Ενότητα Α. Δημογραφικά Στοιχεία

Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις βάζοντας Χ

1. Εργάζεσθε ή έχετε εργασθεί ως παιδαγωγός;

Ναι

☐

Όχι

☐

2. Φύλο

Ανδρας

☐

Γυναίκα

☐

3. Ηλικία

22-25

☐

26-35

☐

36-45

☐

46-55

☐

56-67

☐

4. Μηνιαίο καθαρό εισόδημα

1€ - 500€

☐

501€ - 1000€

☐

1001€ - 2000€

☐

2001€ και άνω

☐

5. Τύπος Μονάδας Προσχολικής Αγωγής

Βρεφονηπιακός Σταθμός

☐

Παιδικός Σταθμός

☐

Νηπιαγωγείο

☐

Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης

☐

Άλλο

☐

6. Σπουδές

ΑΕΙ

☐

Μετεκπαίδευση/Μεταπτυχιακό

☐

Διδακτορικό

☐

Σχολή νηπιαγωγών/βρεφονηπιοκόμων

☐

7. Περιοχή που εργάζεσθε

Αστική

☐

Ημιαστική

☐

Αγροτική

☐

8. Νομός

Ενότητα Β. Οικονομική κρίση και το έργο των παιδαγωγών

Παρακαλούμε, σημειώστε εκείνη την απάντηση που περιγράφει καλύτερα τα συναισθήματά σας, με 1=

Διαφωνώ πολύ, 2=Διαφωνώ, 3=Δεν είμαι σίγουρος/η, 4=Συμφωνώ και 5=Συμφωνώ πολύ

Παιδαγωγός και παιδαγωγικό έργο

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
1. Προσφέρω ίδιας ποιότητας εκπαιδευτικό έργο στην παρούσα κατάσταση, όπως και πριν την κρίση.	1	2	3	4	5
2. Αισθάνομαι ότι αμείβομαι οικονομικά επάξια για τις υπηρεσίες που προσφέρω.	1	2	3	4	5
3. Η πολιτεία με αντιμετωπίζει ως ένα χρήσιμο μέλος και ανταμείβει γι' αυτό (με οποιοδήποτε τρόπο).	1	2	3	4	5
4. Η ηθική ικανοποίηση που αντλώ από τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας είναι αντάξια των υπηρεσιών που προσφέρω.	1	2	3	4	5
5. Οι μισθολογικές περικοπές έχουν επιφέρει αλλαγές στην ζωή μου που επηρεάζουν το παιδαγωγικό μου έργο.	1	2	3	4	5

Παιδαγωγός και παιδί

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
1. Τα παιδιά έρχονται από το σπίτι με περισσότερους προβληματισμούς.	1	2	3	4	5
2. Τα παιδιά επιζητούν από μένα ενίσχυση του εγώ τους λόγω του γενικότερου κλίματος ανασφάλειας που εκλαμβάνουν από το περιβάλλον τους.	1	2	3	4	5
3. Έχουν αυξηθεί οι γενικότερες απαιτήσεις εκ μέρους μου λόγω της κρίσης.	1	2	3	4	5
4. Ο ρόλος μου ως παιδαγωγός έχει αυξηθεί λόγω της οικονομικής κρίσης.	1	2	3	4	5

5. Καταφέρνω να ανταποκριθώ στις αυξημένες απαιτήσεις των παιδιών.	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

Παιδαγωγός και Εξοπλισμός

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
1. Ο εξοπλισμός και τα υλικά που μου παρέχονται επαρκούν για την οργάνωση των απαιτούμενων δραστηριοτήτων.	1	2	3	4	5
2. Η επίπλωση του χώρου είναι ελλιπής και δυσχεραίνει το παιδαγωγικό έργο.	1	2	3	4	5
3. Οι οικονομικοί πόροι μου επιτρέπουν να δημιουργήσω τις απαραίτητες συνθήκες για μιας καλής ποιότητας παιδαγωγικό υλικό.	1	2	3	4	5
4. Η ποιότητα του παιδαγωγικού έργου επηρεάζεται από τον μεγάλο αριθμό των παιδιών λόγω συγχωνύσεων/καταργήσεων.	1	2	3	4	5
5. Αντιμετωπίζουμε περισσότερα προβλήματα ακαταλληλότητας κτηρίων λόγω συγχωνύσεων/καταργήσεων.	1	2	3	4	5

Οικογένεια και Παιδί

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
1. Οι οικογένειες εξασφαλίζουν στα παιδιά της μονάδας προσχολικής αγωγής μου κατάλληλες συνθήκες σίτισης και ρουχισμού.	1	2	3	4	5
2. Οι γονείς των μαθητών μου αδυνατούν να προσφέρουν στα παιδιά την απαραίτητη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη με την ίδια σχολαστικότητα που το έκαναν και παλιότερα.	1	2	3	4	5

3. Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την ψυχολογία των γονέων, τις οικογενειακές σχέσεις και κατ' επέκταση την ψυχολογία των παιδιών.	1	2	3	4	5
4. Οι συγχωνεύσεις-καταργήσεις δημιουργούν δυσάρεστες συνθήκες για τις οικογένειες των νηπίων.	1	2	3	4	5
5. Οι γονείς συνεισφέρουν οικονομικά όσο και πριν την κρίση για να συμμετέχουν τα παιδιά τους σε σχολικές δραστηριότητες ψυχαγωγίας (παρακολούθηση παράστασης).	1	2	3	4	5

Παιδί και Χώρος Μονάδας Προσχολικής Αγωγής

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
1. Οι συνθήκες ασφάλειας των παιδιών έχουν επιδεινωθεί λόγω του αυξημένου αριθμού τους που προέκυψε με τις συγχωνεύσεις-καταργήσεις λόγω οικονομικών δυσχερειών.	1	2	3	4	5
2. Ο χώρος της μονάδας προσχολικής αγωγής όπου υπηρετώ δεν είναι αρκετά ευρύχωρος για τον αριθμό των παιδιών που φιλοξενεί.	1	2	3	4	5
3. Υπάρχουν παιδιά που απορρίφθηκε η δυνατότητα φοίτησης τους λόγω των αυξημένων εγγραφών.	1	2	3	4	5
4. Ο χώρος της μονάδας προσχολικής αγωγής παρέχει τα κατάλληλα ερεθίσματα για την γνωστική ανάπτυξη των νηπίων όπως και παλιότερα.	1	2	3	4	5
5. Ο χώρος της μονάδας προσχολικής αγωγής ενθαρρύνει την συνύπαρξη και την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των παιδιών, όσο και παλιότερα.	1	2	3	4	5

Παιδαγωγός και Οικογένεια

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
1. Οι οικογένειες των μαθητών μου έχουν την ίδια διάθεση για συνεργασία μαζί μου όπως παλιότερα.	1	2	3	4	5
2. Έχω την ίδια διάθεση για συνεργασία με τις οικογένειες των μαθητών μου όπως παλιότερα.	1	2	3	4	5
3. Οι οικογένειες των μαθητών μου δίνουν πλέον λιγότερη σημασία στην πρόοδο των παιδιών τους, καθώς τους απασχολούν άλλα θέματα που σχετίζονται με την οικονομική κρίση.	1	2	3	4	5
4. Υπάρχει ανάγκη για συμβουλευτική δράση από τον/την παιδαγωγό στις οικογένειες λόγω των δύσκολων συνθηκών.	1	2	3	4	5
5. Υπάρχει ένα γενικότερο κλίμα καχυποψίας απέναντι στο επάγγελμα του/της παιδαγωγού σε σχέση με πριν την κρίση.	1	2	3	4	5

Οικογένεια και Χώρος Μονάδας Προσχολικής Αγωγής

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
1. Οι οικογένειες των παιδιών προσφέρουν στη μονάδα όσα υλικά πρόσφεραν και παλιότερα.	1	2	3	4	5
2. Οι γονείς δεν συμμετέχουν στις ενημερωτικές συναντήσεις που διεξάγονται στον χώρο της μονάδας όπως και παλιότερα.	1	2	3	4	5
3. Οι οικογένειες έχουν τη διάθεση για εθελοντική εργασία όσο και παλιότερα.	1	2	3	4	5
4. Οι οικογένειες νιώθουν ότι το παιδί τους είναι ασφαλές στον χώρο του νηπιαγωγείου.	1	2	3	4	5
5. Οι οικογένειες νιώθουν ότι στον χώρο της μονάδας προσχολικής αγωγής υπάρχουν τα μέσα και τα υλικά για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών.	1	2	3	4	5

Παιδί και Παιδική Ηλικία

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
1. Η συμπεριφορά των παιδιών μέσα στην τάξη έχει επηρεαστεί από προβλήματα που έχει φέρει η οικονομική κρίση στην οικογένεια.	1	2	3	4	5
2. Η ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών (σωματική, κοινωνική, γνωστική, λεκτική) επηρεάζεται από την οικονομική κρίση.	1	2	3	4	5
3. Η καθημερινότητα κάποιων παιδιών θα επηρεαστεί από τις συγχωνεύσεις/καταργήσεις.	1	2	3	4	5
4. Η παιδική ηλικία βιώνεται διαφορετικά από τα παιδιά σε σχέση με το παρελθόν, ως συνέπεια της οικονομικής κρίσης.	1	2	3	4	5
5. Το παιδί απολαμβάνει πολύ λιγότερα αγαθά, υλικά και μη, συνυφασμένα με την παιδική ηλικία σε σχέση με πριν την κρίση (πχ. παιχνίδια, βιβλία, ψυχαγωγικές επισκέψεις).	1	2	3	4	5

Τοπική Αυτοδιοίκηση και Μονάδα Προσχολικής Αγωγής

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
1. Εκ μέρους της τοπικής αυτοδιοίκησης δίνονται αρκετά χρήματα για να πληρωθούν τρέχοντα έξοδα της μονάδας προσχολικής αγωγής.	1	2	3	4	5
2. Η συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση παραμένει ίδια όπως παλιότερα.	1	2	3	4	5
3. Οι εθελοντικές προσφορές από την τοπική αυτοδιοίκηση προς την μονάδα προσχολικής αγωγής (π.χ. δώρα τα Χριστούγεννα, εκδηλώσεις) παραμένουν ίδιες όπως παλιότερα.	1	2	3	4	5

4. Η τοπική αυτοδιοίκηση συνεπικουρεί στην καλή ποιότητα του παιδαγωγικού μου έργου.	1	2	3	4	5
5. Υπάρχει άνιση κατανομή των χρημάτων στη μονάδα προσχολικής αγωγής, γεγονός που εξαρτάται από το πόσο εύπορος είναι ο Δήμος στον οποίο ανήκει η μονάδα προσχολικής αγωγής.	1	2	3	4	5

COVID-19

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ πολύ
1. Πιστεύεις ότι η απουσία των παιδιών από οργανωμένες δομές λόγω του COVID-19 επηρεάζει την κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξή τους;	1	2	3	4	5

Ενότητα Γ. Ανοικτού τύπου ερωτήσεις

1. Πώς έχει αλλάξει η δουλειά μου με την οικονομική κρίση;

2. Τι λύσεις πιστεύω υπάρχουν για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας μου.

3. Είμαι αισιόδοξος/η γιατί

4. Είμαι απαισιόδοξος/η γιατί

Ευχαριστούμε θερμά για τη Συμμετοχή σας